

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE *entuzjaści*
edukacji

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

RAPORT Z BADANIA

Pracownia Języka Polskiego

DIAGNOZA KOMPETENCJI GIMNAZJALISTÓW

JĘZYK POLSKI

Warszawa, luty 2013

Raport przygotowany przez Zespół Dydaktyk Szczegółowych Instytutu Badań Edukacyjnych pod kierunkiem dr hab. prof. UW Jolanty Choińskiej-Miki. W badaniu „Diagnoza kompetencji gimnazjalistów” udział wzięły następujące pracownie Zespołu Dydaktyk Szczegółowych: Pracownia Historii, Pracownia Języka Polskiego, Pracownia Matematyki, Pracownia Przedmiotów Przyrodniczych.

Analizę statystyczną wyników badania wykonała Pracownia Analiz Osiągnięć Uczniów będąca częścią Zespołu Pomiaru Dydaktycznego Instytutu Badań Edukacyjnych.

Wydawca:
Instytut Badań Edukacyjnych
ul. Górczewska 8
01-180 Warszawa
tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

© Copyright by: *Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013*

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach projektu: Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

1. Ogólna charakterystyka testu.....	4
2. Wyniki ogólne	6
3. Analiza tekstów i zadań.....	8
4. Analiza jakościowa	36
4.1 Treść, dobór argumentów.....	36
4.2 Dobór tekstów kultury	39
5. Wnioski i rekomendacje	44

1. Ogólna charakterystyka testu

Wykorzystany w Diagnostyce Kompetencji Gimnazjalistów test z języka polskiego składał się z zadań skupionych wokół trzech obszarów wymagań wpisanych w Podstawę programową z języka polskiego dla gimnazjum:

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji,
- II. Analiza i interpretacja tekstów kultury,
- III. Tworzenie wypowiedzi.

Test zbudowany został z 22 zadań. Dwadzieścia z nich miało formę zamkniętą (w przeważającej części wyboru wielokrotnego), a jedno – otwartą krótkiej odpowiedzi. Podstawą tych zadań były cztery teksty kultury.

Poza tym uczniowie mieli do napisania rozprawkę na temat „Dlaczego, Twoim zdaniem, współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnej baśni, mitów, legend? Przedstaw w formie rozprawki swoją opinię na ten temat. Wskaż przykłady z literatury, filmu lub reklamy”.

Poniżej zamieszczono zestawienie tekstów wraz z przyporządkowanymi wymaganiami szczegółowymi¹:

Tekst	Charakter tekstu/ liczba zadań	Obszar w podstawie programowej	Wymagania szczegółowe
Magdalena Strzałkowska, <i>Lepsze bajki</i>	publicystyczny 7 zadań	Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.2. Uczeń wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje. 1.7. Uczeń rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę). 1.9. Uczeń rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski. 3.9. Uczeń rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych.
		Analiza i interpretacja tekstów kultury.	3.3. Uczeń wskazuje funkcję użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (zdrobienia).
		Tworzenie wypowiedzi.	2.4. Uczeń stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie.
Jean-Pierre Davidts, <i>Mały książę odnaleziony</i>	literacki 4 zadania	Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.7. Uczeń rozpoznaje intencje wypowiedzi. <i>1.7. Uczeń wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio.</i>
		Analiza i interpretacja tekstów kultury.	2.2. Uczeń charakteryzuje postać mówiącą w utworze. 2.11. Uczeń uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne.
Jan Kochanowski,	literacki	Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie	<i>1.9. Uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście.</i>

¹ Kursywą zaznaczono umiejętności, których kształcenie zaczyna się w szkole podstawowej.

Do Pawła	5 zadań	zawartych w nich informacji.	1.7. Uczeń rozpoznaje intencje wypowiedzi.
		Analiza i interpretacja tekstów kultury.	2.5. Uczeń omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (apostrofy). 3.2. Uczeń uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty.
Joanna Szczęsna, <i>Czytajcie a znajdziecie</i>	publicystyczny 5 zadań	Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.	1.2. Uczeń wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje. 1.7 Uczeń rozpoznaje intencje wypowiedzi. <i>1.9. Uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście.</i>
		Analiza i interpretacja tekstów kultury.	<i>2.4. Uczeń rozpoznaje w tekście literackim przerośnię i objaśnia jej rolę.</i>

W teście znalazły się zadania, które odwołują się do umiejętności, których kształtowanie zaczyna się w szkole podstawowej: 8., 12., 13., 17., 19., 20. Wynika to z faktu, że nowa podstawa programowa jest zbudowana kumulatywnie, w wyniku czego na egzaminie gimnazjalnym sprawdzane są także umiejętności nabyte w czasie nauki na poprzednim etapie kształcenia, czyli w szkole podstawowej.

Za poprawne wykonanie wszystkich zadań uczeń mógł otrzymać 32 punkty. W podziale na wymagania ogóle z podstawy programowej struktura arkusza jest następująca:

Obszar I Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – 13 zadań (za 13 punktów).

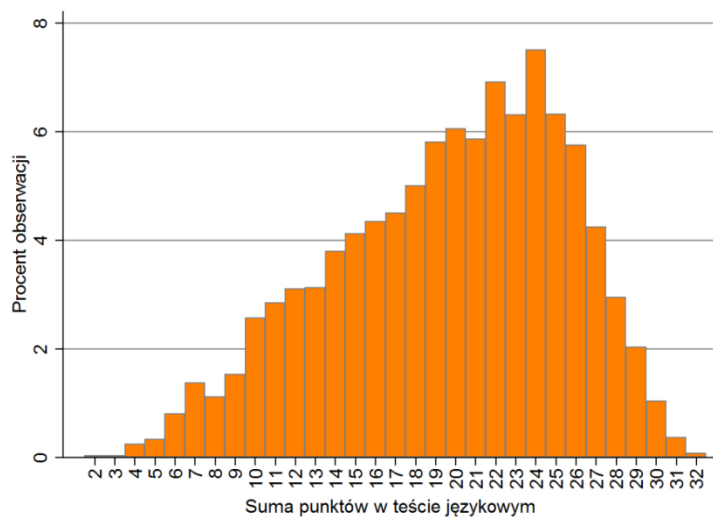
Obszar II Analiza i interpretacja tekstów kultury – 7 zadań (za 8 punktów).

Obszar III Tworzenie wypowiedzi – 2 zadania (za 11 punktów).

2. Wyniki ogólne

Ogólny rozkład wyników przedstawiono na Wykresie 1.

Wykres 1. Rozkład punktów w teście.

Rozkład liczebności przesunięty jest w prawo w kierunku wyników wysokich (rozkład lewoskośny), modalna wynosi 24 punkty. Średnia punktów uzyskanych w całym teście wyniosła 19.65, czyli test dla uczniów okazał się umiarkowanie trudny. Warto także zwrócić uwagę na fakt, iż wszyscy uczniowie otrzymali punkty za test – najniższy wynik to 2 p

Parametry statystyczne rozkładu wyników prezentuje Tabela 1.

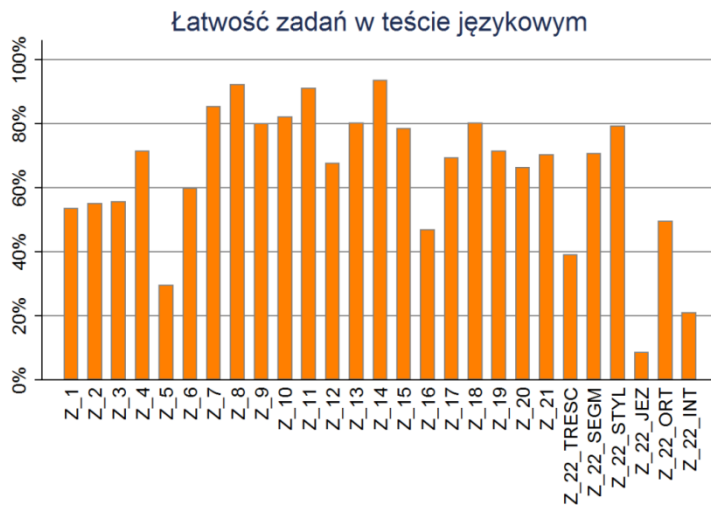
Tabela 1. Parametry statystyczne rozkładu.

maks. liczba punktów	32
liczba zadań	22 (27) ²
liczba uczniów	6362
alfa Cronbacha	0.857
średnia liczba punktów	19.65
Odchylenie standardowe	5.82
Łatwość	61,4%
Mediana	20
Minimum	2
Maksimum	32

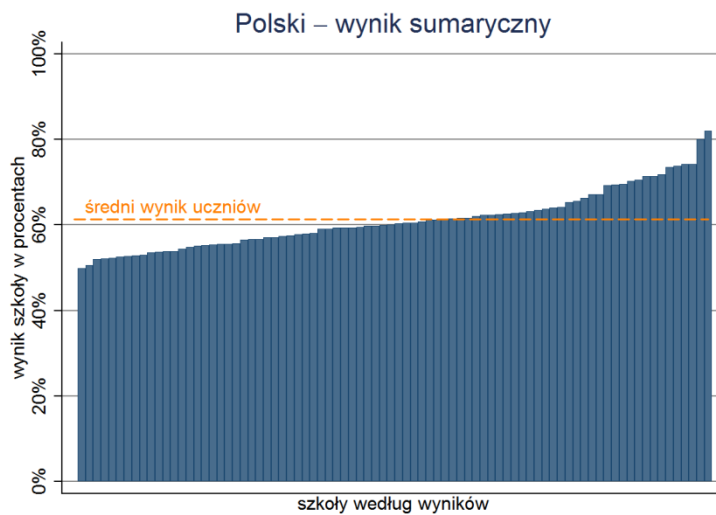
Wykres 2. zestawia wszystkie zadania pod względem łatwości. Wynika z niego, iż w pięciu zadaniach uczniowie uzyskali powyżej 80% (zadania łatwe i bardzo łatwe), zadanie 5 okazało się trudne, a zadanie 22. bardzo trudne w kategorii język i trudne w kategorii treść i interpunkcja.

² Liczba w nawiasie wynika z rozbicia zadań złożonych na poszczególne czynności.

Wykres 2. Łatwość poszczególnych zadań w teście.

Wykres 3. Wyniki testu w poszczególnych szkołach

Wyniki poszczególnych szkół biorących udział w badaniu wykazują średnie zróżnicowanie. Okazuje się, że wyniki właściwe zamykają się w przedziale: od ok. 50% punktów do ok. 75% punktów. Rezultaty wyższe – sięgające 80% i ok. 82% punktów uzyskały jedynie dwie placówki.

3. Analiza tekstów i zadań

W tym rozdziale zajmiemy się jakościową i ilościową analizą zadań. Jakościowa jest rozumiana jako wartościowanie zadań testowych ze względu na ich przydatność do określonego (w tym przypadku diagnostycznego) testu osiągnięć szkolnych uczniów gimnazjum w trzech aspektach: poprawności dydaktycznej³, rzetelność zadań⁴ oraz stosowność zadania⁵. Natomiast ilościowa analiza zadań polegała na obliczeniu i interpretacji głównie trzech wskaźników: frakcji opuszczeń, trudności/łatwości zadań oraz mocy różnicującej.

Do szczegółowej analizy wybraliśmy te zadania, które reprezentują wszystkie konieczne warunki do przeprowadzenia zarówno jakościowej, jak i ilościowej analizy zadań.

TEKST 1

LEPSZE BAJKI

„Czytajcie dzieci, uczcie się, jak to niegrzecznym bywa źle” – zaczynał Heinrich Hoffmann* *Złotą różdżkę*, zbiór bajek dla dzieci. Bajki miały wówczas za zadanie wychowywać i poprawiać. Z Kasi, co bawiła się zapałkami, pozostaje „garść popiołu”. Tłusty Michaś, co nie chce jeść zupy, umiera.

U Stanisława Jachowicza* dzieci bywają złe, leniwe i głupie, ale bywają też rozsądne, po-bożne, posłuszne. Te pierwsze są karane, drugie nagradzane. Dorośli udzielają im przestróg i wygłaszają bajkowe morały. Słuszne niby to wszystko i zaprzeczyć temu nie sposób, ale... jak zafundować dziecku tak dosłowny, niebajkowy świat?

We współczesnych wersjach dawnych baśni w ogóle nie ma zła, świat jest niezwykle prosty. Zziębniętą dziewczynkę z zapałkami podnoszą z chodnika dobrzy ludzie i zabierają do ciepłego domu. A cesarz w nowych szatach wprawdzie okazuje się nagi, ale zdawszy sobie z tego sprawę, parska śmiechem i śmieje się długo razem z poddanymi.

Dziś w księgarni Alicji w krainie czarów można kupić kilka wersji. Każda jest skrótem. Muminki przerobiono na komiks. I chociaż postacie są graficznie niemal te same, gdzieś zapodział się język, który tworzy świat baśni. O tym, że słowo ma zadanie stworzenia świata, który rysunek może co najwyżej zilustrować, wydawcy owych książeczek zdają się zapominać. Ilustracje są wspaniałe, a istota baśni zostaje sprowadzona do akcji, byle jak i krótko opowiedzianej.

Niespodzianką, którą kryje książka, nie jest już słowo. Niespodzianka to zabawka. Są książki – domki puchatych miśków, książki – zamykane, pękate pudełka, pełne niespodzianek, jak czekoladowe jajka. Te baśni nie mają autorów. I słusznie. Nie ma się czym chwalić.

A co o przerabianiu baśni sądzą autorzy współczesnych utworów dla dzieci?

Jerzy Ficowski: *Tak jak nie można streścić utworu muzycznego, tak nie można streścić żadnego innego dzieła sztuki. A baśnie są dziełem sztuki, czasem znanego, czasem anonimowego autora. [...] Baśń nie daje się streścić, ale bardzo łatwo można ją zepsuć, co robią często nieuczciwi wydawcy. Baśń jest wtedy bezbronna i ginie.*

Joanna Kulmowa: *Prawdę mówiąc, nie mieści mi się to w głowie. Żaden dobry pisarz nie podcinałby gałęzi, na której siedzi. Ba, nie tylko gałęzi. Owi przerabiacze, jak turkucie podjadki, podżerają kulturę u samych korzeni. Cóż, okazja sama się nadarza: [...] wydawnictwa robiące majątek na ułatwianiu życia leniom i półanalfabetom postanowiły zdegradować Barry’ego, Milne’a, Lewisa Carrolla* do statusu disneyowskich pokazywaczy. Peter Pan i Alicja, stawszy się szpetnogębymi bohaterami komiksów, [...] czekają na skarłały komentarz. I ułatwia się swoisty czar literatury pięknej. Ułatwia się z dymkiem tekściku. Bravo, przetrwajacze! [...] Zatupać styl! Zdeptać piękne słowo! Dogonić prostacką telewizję, przegonić prymitywny film! [...] Nie wolno odbierać dzieciom prawa do rozwoju duchowego. Powiedzmy NIE zarabiaczom-pożeraczom.*

Maciej Wojtyzsko: *Nie do wybaczenia jest [...] zatracanie ducha utworu wartościowego dla jego popularyzacji. Rozumiem natomiast, że następuje pewna gra z mitem – nagle się okazuje, że „Czerwony Kapturek” reklamuje czekoladki. I jak trudno denerwować się na rzekę, że płynie, tak trudno denerwować się na zmiany kultury i obyczaju. Tego nikt nie powstrzyma.[...]*

³ Poprawność dydaktyczna rozumiana jest w teorii pomiaru dydaktycznego jako poprawność rzeczowa, poprawność redakcyjna oraz odpowiednia trudność.

⁴ Rzetelność zadań to dokładność pomiaru.

⁵ Stosowność zadania polega na trafnym doborze treści, dotyczy więc wykonania planu testu.

[Ale] jeśli konsumentowi wciska się książkę, która tylko udaje, że jest książką, to on musi się przed tym bronić. Wychodzi też przecież dużo książek pięknych, wartościowych, wspaniale ilustrowanych. Nie jest łatwo oddzielić ziarno od plew. Musimy po prostu uważniej wybierać.

Na podstawie: Magdalena Strzałkowska, *Lepsze bajki*, „Polityka” 1999, nr 4.

*Heinrich Hoffmann, Stanisław Jachowicz, Barry, Milne, Lewis Carroll – autorzy utworów dla dzieci.

Komentarz do tekstu

Tekst „Lepsze bajki” jest fragmentem artykułu publicystycznego poświęconego współczesnym transformacjom klasycznych baśni i bajek – utworów dla dzieci. Autorka stawia tezę, że obecnie wydawcy proponują czytelnikom przede wszystkim skrócone i uproszczone, a czasem mocno zmodyfikowane pod względem treści, wersje utrwalone w kulturze tekstów. W książkach dominują rysunki, natomiast słowo – budulec tekstu literackiego – odgrywa podrzędną rolę. Deprecjonowany jest również system wartości, bowiem zło w realnej postaci nie istnieje, a zatem i odwieczna, wpisana w baśń, walka dobra ze złem ulega relatywizacji. Ocena tych zjawisk jest zdecydowanie negatywna. Na poparcie swoich poglądów autorka przytacza wypowiedzi trojga pisarzy, w których ujawnia się niepokój o dalsze losy literatury dla dzieci. W artykule wyrażone są jednoznaczne i łatwe do odczytania poglądy.

Zadanie 2.

Które stwierdzenie jest argumentem uzasadniającym tezę, że we współczesnych książkach niespodzianką [...] nie jest już słowo?

- A. *Archaiczny język baśni wymaga uwspółcześnienia.*
- B. *Świat przedstawiony w baśniach jest wyidealizowany.*
- C. *Baśń powinna zawierać podsumowanie wyrażone morałem.*
- D. *Treść baśni sprowadzono do krótko opowiedzianej akcji.*

Poprawna odpowiedź: D.

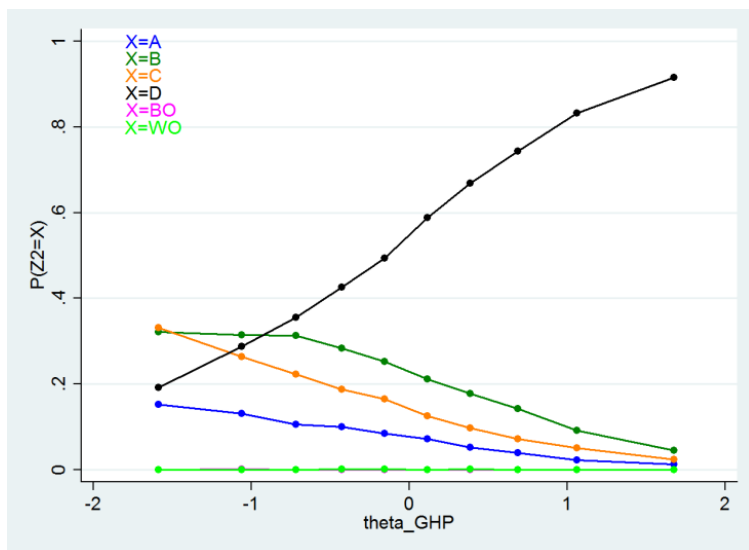
Komentarz do zadania

Zadanie sprawdzało umiejętność zapisaną w punkcie I.1.9. podstawy programowej dla III etapu kształcenia: „uczeń rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną i wskazuje argument”.

W treści zadania przytoczona jest jedna z tez postawionych przez autorkę artykułu. Rolą ucznia było wskazanie jednego z czterech przytoczonych stwierdzeń odnoszących się do różnych poziomów baśni, zawierającego argument na rzecz postawionej tezy. Zadanie wymagało wykonania kilku operacji: najpierw zrozumienia treści całego artykułu, następnie wskazania (przypomnienia sobie, znalezienia), w jakim kontekście została postawiona przytoczona teza oraz rozpoznania argumentacji autorki. A zatem, aby rozwiązać to zadanie, uczeń musiał wykazać się znajomością zasad rządzących strukturą wypowiedzi argumentacyjnej oraz świadomością ścisłego związku między postawioną tezą a argumentem. Błędne odpowiedzi (A, B, C) dotyczą, co prawda, kwestii poruszonych w artykule, jednak argument do zacytowanego twierdzenia zawarty jest tylko w odpowiedzi D.

Wyniki

Wykres 4. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 2.

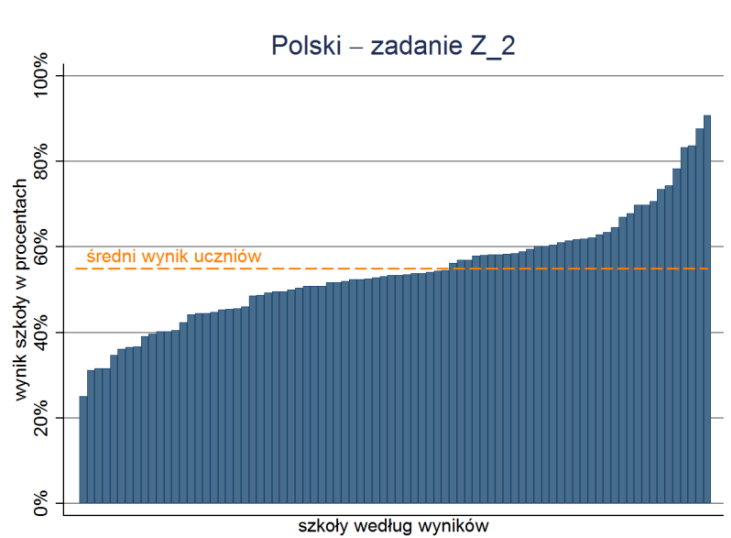

Korelacja z resztą testu: 0,404

Tabela 1. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	7,8 %
B	21,6 %
C	15,5 %
D	55,0 %

Wykres 5. Wyniki zadania 2. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie okazało się umiarkowanie trudne – tylko 55% gimnazjalistów udzieliło prawidłowej odpowiedzi. Może to dowodzić, że uczniowie mieli problem ze zrozumieniem tezy lub połączeniem tezy z odpowiednim argumentem. Dwie z fałszywych odpowiedzi (B i C) były wybierane stosunkowo często, trzecia (A) – znacznie rzadziej. Prawdopodobieństwo udzielenia poprawnej odpowiedzi równomiernie rośnie wraz ze wzrostem umiejętności, a więc zadanie dobrze różnicuje uczniów, a co za tym idzie – dobrze koreluje z resztą testu.

Zróżnicowanie wyników poszczególnych szkół jest bardzo duże – od 25% do 90% punktów.

Zadanie 4.

Magdalena Strzałkowska przytoczyła w tekście wypowiedzi autorów współczesnych książek dla dzieci, aby

- A. uwiarygodnić swoje stanowisko.
- B. spopularyzować ich dokonania artystyczne.
- C. zaprezentować sprzeczne ze swoimi poglądy.
- D. nadać swojej wypowiedzi żartobliwy charakter.

Poprawna odpowiedź: A.

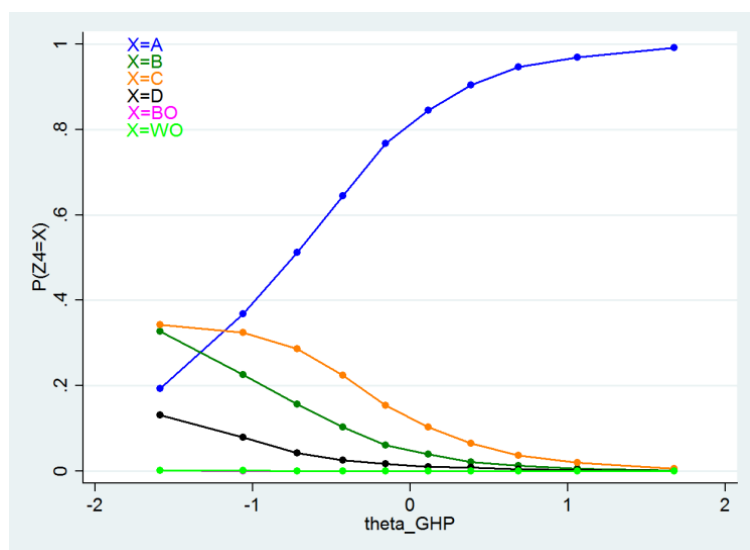
Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie I.1.9. podstawy programowej dla III etapu kształcenia: „uczeń rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną”.

Zadanie pozostaje w związku z zadaniem 2. – uczeń rozpoznaje istotną cechę tekstu argumentacyjnego, a mianowicie celowość używania wypowiedzi innych osób. Autorami wypowiedzi są osoby mogące być uznanymi za autorytety w dziedzinie literatury. Uczeń powinien wiedzieć, że takie przytoczenia, jeśli nie są opatrzone komentarzem polemicznym albo przedstawione w ironiczny sposób, służą uwiarygodnieniu stanowiska autora tekstu (A). Ponadto gimnazjalista winien zestawić rozpoznaną wcześniej intencję nadawczą autorki tekstu z intencjami autorów cytowanych wypowiedzi, aby zobaczyć ich korelację.

Wyniki

Wykres 6. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 4.

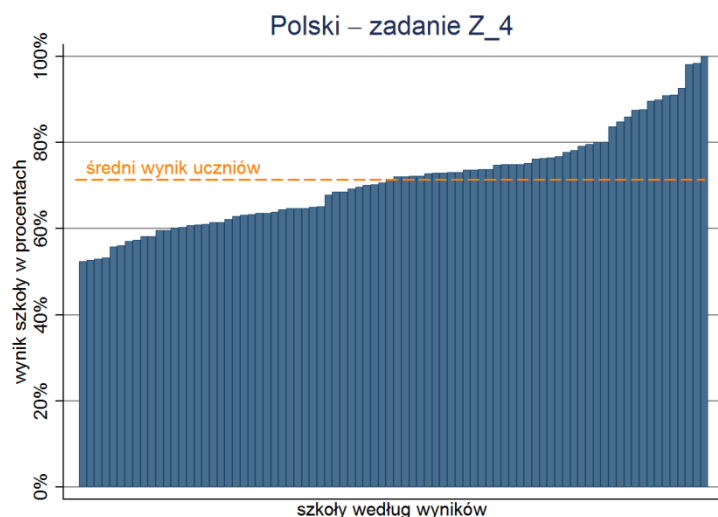

Korelacja z resztą testu: 0,517

Tabela 3. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	71,4 %
B	9,6 %
C	15,7 %
D	3,3 %

Wykres 7. Wyniki zadania 4. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie okazało się łatwe. Rozwiązowali je nawet słabsi uczniowie. Można więc przyjąć, że gimnazjaliści dobrze radzą sobie z określaniem funkcji cytatów lub przywołań cudzych opinii. Rozkład wyboru poszczególnych dystraktorów (Tabela 2.) pokazuje, że najmniej popularny okazał się dystraktor D. Zadanie dobrze różnicuje uczniów oraz wysoko koreluje z całym testem – najwyżej z całego arkusza.

Rozpiętość wyników poszczególnych szkół jest duża – zawiera się między 55% i 100% punktów. Niemniej jednak, wartość wyników szkół dowodzi, że umiejętności sprawdzane w tym zadaniu zostały przez uczniów opanowane w stopniu dobrym.

Zadanie 6.

Którym wypowiedzeniem podrzędnym należy uzupełnić zapisane poniżej zdanie, żeby powstało w ten sposób stwierdzenie było prawdziwe?

W zdaniu <i>Ulatnia się z dymkiem tekściku</i> użyto zdrobnień, aby _____	1. zwrócić uwagę na niewielkie rozmiary tekstu w zmodyfikowanych baśniach.
	2. wyrazić aprobatę zmian dokonywanych w tekstach baśni.
	3. złośliwie skomentować zmiany w tekstach utworów.
	4. dostosować język wypowiedzi do wieku odbiorców baśni.
	5. podkreślić sympatię do autorów przeróbek utworów dla dzieci.

Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

- A. Wszystkie wypowiedzenia zawierają prawdziwe informacje.
- B. Tylko wypowiedzenia 2. i 5. zawierają prawdziwe informacje.
- C. Tylko wypowiedzenie 4 zawiera prawdziwe informacje.
- D. Tylko wypowiedzenia 1. i 3. zawierają prawdziwe informacje.

Poprawna odpowiedź: D

Komentarz do zadania

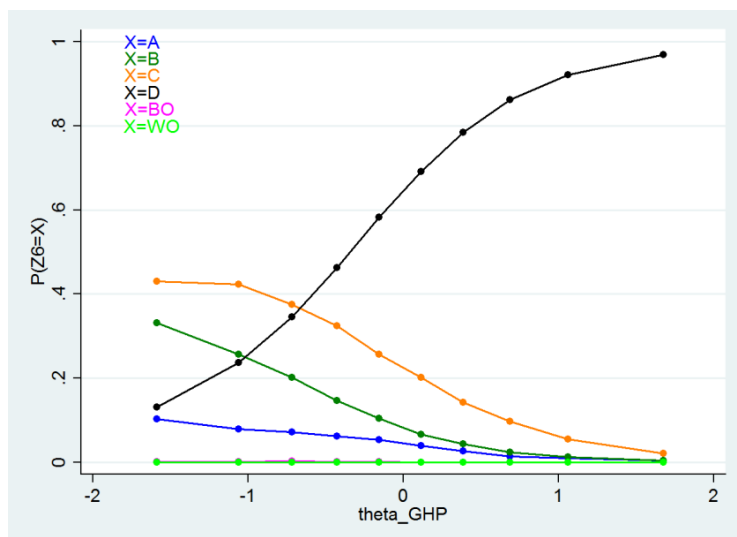
Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie II.3.3. podstawy programowej dla III etapu kształcenia: „uczeń wskazuje funkcję użytych w utworze zdrobnień”.

W omawianym zadaniu funkcja zdrobnień (dymek, tekścik) jest dwojaka. Po pierwsze, są one nośnikami informacji o rozmiarze tekstu w przeróbkach baśni – one same mają niewielki rozmiar, a słowo w nich niejednokrotnie występuje tylko w dymku komiksu; po drugie, biorą udział w budowaniu złośliwego komentarza – autorce wypowiedzi nie podobają się tego typu przeróbki, uważa, że zubożają one baśń.

W rozpoznaniu tej drugiej funkcji zdrobnień konieczne jest rozpatrywanie ich w kontekście wypowiedzi, będącej wyrazem sprzeciwu wobec przeróbek baśni. To pozwoli na wyeliminowanie błędnych odpowiedzi (aprobata zmian w tekstach baśni; dostosowanie języka wypowiedzi do wieku odbiorców baśni; podkreślenie sympatii do autorów przeróbek baśni).

Wyniki

Wykres 8. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 6.

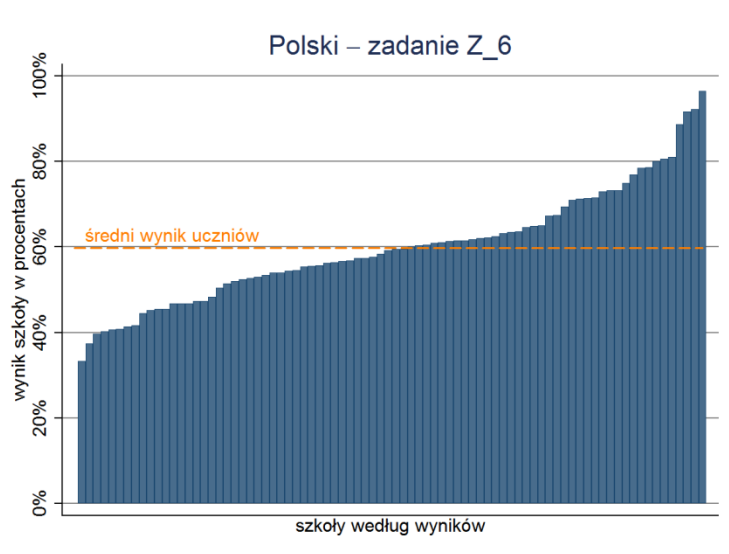

Korelacja z resztą testu: 0,504

Tabela 4. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	4,7%
B	12,0%
C	23,3%
D	59,8%

Wykres 9. Wyniki zadania 6. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie okazało się umiarkowanie trudne. Słabszą stroną zadania jest nieatrakcyjna odpowiedź A. Być może dodatkową trudnością zadania była jego forma, która wymaga najpierw przeanalizowania pięciu odpowiedzi oraz wskazania liczby prawidłowych (jest to zadanie z dwoma poprawnymi wskazaniami). Jest to jedno z zadań, które najwyżej z całego arkusza koreluje z resztą testu oraz dobrze różnicuje uczniów.

Tekst 3

DO PAWŁA

Pawle, rzecz pewna, u twego sąsiada
Możesz długiego nie czekać obiada,
Bo w mej komorze szczerą pajęczyną¹,
W piwnicy także coś na schyłku wina².
Ale chleb (według przypowieści³) z solą
Każę położyć prze cię⁴ z dobrą wolą.
Muzyka będzie, pieśni też dostanie,
A k temu płacić nie potrzeba za nie,
Bo się tu ten żmij⁵ rodzi tak okwito⁶,
Lepiej daleko⁷ niż jęczmień, niż żyto.
Przeto siądź za stół, mój dobry sąsiedzie,
Boś dawno bywał przy takiej biesiedzie,
Gdzie śmiechu więcej niż potraw dawają:
Ale poetom wszystko przepuszczają.

Jan Kochanowski, *Do Pawła*, [w:] Tegoż, *Fraszki*, Kraków 1998.

¹ *szczerą pajęczyną* – tu: brak zagospodarowania, pustka

² *coś na schyłku wina* – tu: resztką wina

³ *przypowieść* – tu: przysłowie

⁴ *prze cię* – tu: przed tobą

⁵ *ten żmij* – tu: przenieśne odniesienie do krótkich wierszy, fraszek

⁶ *okwito* – obficie

⁷ *lepiej daleko* – tu: znacznie lepiej

Komentarz do tekstu

Fraszki Jana Kochanowskiego stanowią teksty, które należą do lektury obligatoryjnie omawianej w gimnazjum. W podstawie programowej nie zostały wskazane konkretne utwory, bowiem uczeń po zapoznaniu się z wybranymi tekstami z tego gatunku powinien dokonać analizy i interpretacji innego utworu reprezentującego ten sam gatunek literacki. W arkuszu została zamieszczona fraszka „Do Pawła” prosta analitycznie, podejmująca łatwy temat oraz niestawiająca wygórowanych wymagań językowych.

Zadanie 12.

Sąsiadem Pawła jest

- A. majątny muzyk
- B. oszczędny gospodarz.
- C. niezamożny poeta.
- D. zapobiegliwy rolnik.

Poprawna odpowiedź: C

Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie I.9. podstawy programowej dla II etapu kształcenia: „uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście”.

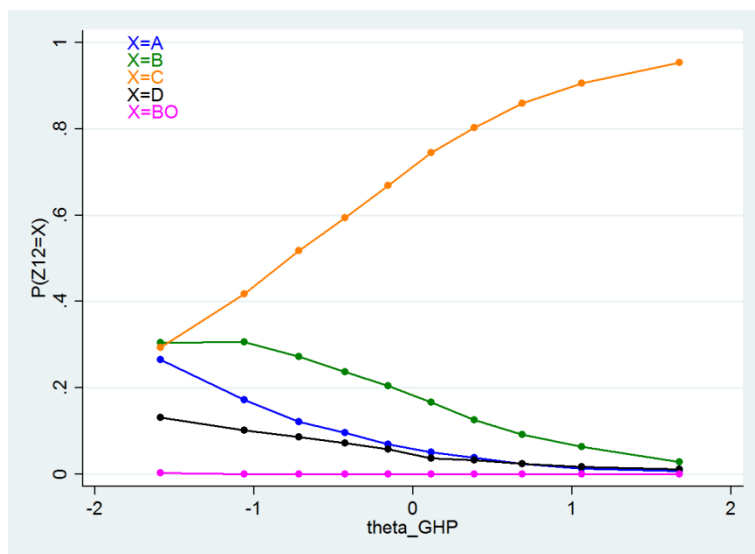
Uczeń najpierw powinien dostrzec, że wypowiedź skierowana jest do Pawła, a więc identyfikacji osoby mówiącej można dokonać na podstawie jej autoprezentacji w wypowiedzi. O niezamożności informują cytaty: Bo w mej komorze szczerza pajęczyna/ W piwnicy także coś na schyłku wina; gdzie więcej śmiechu niż potraw dawają. Na to zaś, że osoba mówiąca jest poetą, wskazuje cytat Bo sie tu ten źmij rodzi tak okwito.

Odrzucenie odpowiedzi „majątny muzyk” jest najłatwiejsze: z tekstu wynika wprost, że osoba mówiąca nie jest majątna. Na odrzucenie odpowiedzi „zapobiegliwy rolnik” pozwoli rozpoznanie, że osoba mówiąca trudni się inną pracą (jest poetą, nie rolnikiem). Ponadto w tekście nie ma przesłanek do tego, by stwierdzić, że to ktoś zapobiegliwy – wręcz przeciwnie: można sądzić, że osoba zapobiegliwa nie dopuściłaby do pustek w piwnicy. Odrzucenie odpowiedzi „oszczędny gospodarz” wynika z braku przesłanek do tego, by móc opisać poetę jako osobę oszczędną.

Te operacje myślowe domagają się od ucznia sprawności analitycznej i interpretacyjnej.

Wyniki

Wykres 10. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 12.

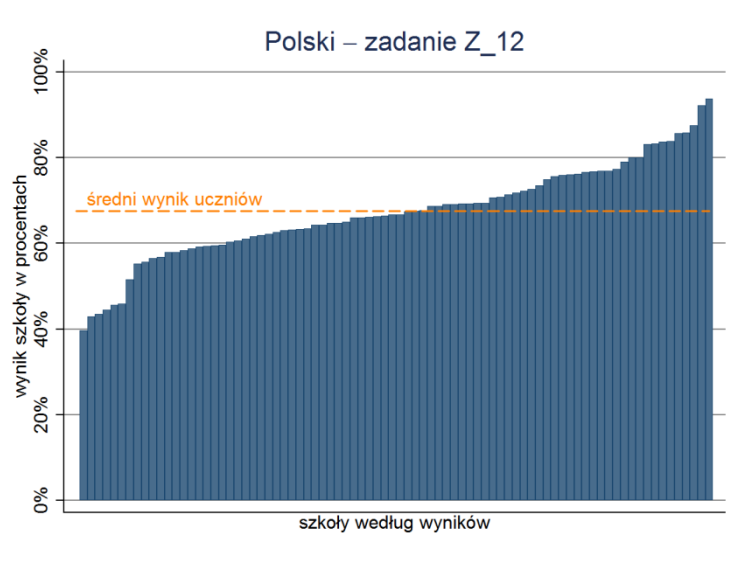

Korelacja z resztą testu: 0,400

Tabela 5. Procent udzielanych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	8,6%
B	18,0%
C	67,5%
D	5,8%

Wykres 11. Wyniki zadania 12. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Atrakcyjny dla uczniów okazał się dystraktor B, być może dlatego, że nieostra dla ucznia mogła się okazać różnica między oszczędnym a niezamożnym (osobą oszczędną aż do skąpstwa mogą znać z lektury Moliера). Ponadto problem mogło sprawić rozróżnienie pojęć „gospodarz” i „poeta”, bowiem zarówno poeta może być gospodarzem, jak i gospodarz poetą. Kluczową staje się więc interpretacja semantyczna przymiotników.

Zadanie ma wyrównaną wybieralność dystraktorów, jest umiarkowanie trudne. Warto podkreślić, że zadanie posiada dobre parametry statystyczne, właściwie różnicuje uczniów o niskich i wysokich umiejętnościach.

Spektrum wyników szkół jest dość obszerne – zawiera się między ok. 40% punktów i 90% punktów. Warto zauważyć, że żadna ze szkół nie osiągnęła wyniku 100%.

Zadanie 15.

Osoba mówiąca w wierszu uważa, że

- A. poeci nie liczą się z innymi ludźmi.
- B. dla poetów najważniejsze są dobra materialne.
- C. poeci nie lubią przyjmować gości.
- D. poetom się wiele wybacza.

Poprawna odpowiedź: D

Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie I.1.7. podstawy programowej dla III etapu kształcenia: „uczeń rozpoznaje intencje wypowiedzi”.

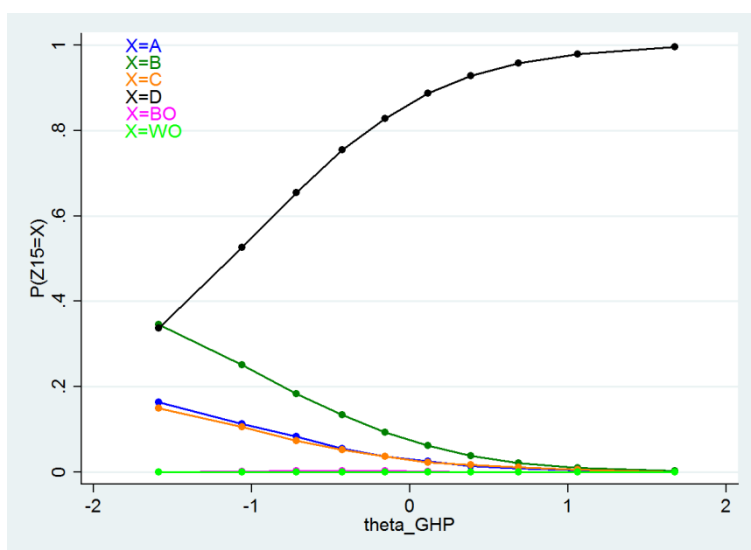
Zadanie ma charakter interpretacyjny. Uczeń powinien odczytać intencje osoby mówiącej w wierszu. W tym celu musi uważnie przeczytać utwór i zrozumieć sens zawartej w nim wypowiedzi, szczególnie ostatnich czterech wersów:

„Przeto siądź za stół, mój dobry sąsiedzie,
Boś dawno bywał przy takiej biesiedzie,
Gdzie śmiechu więcej niż potraw dawają:
Ale poetom wszystko przepuszczają.”

Wypowiedź „poeci nie liczą się z innymi ludźmi” jest niepoprawna, ponieważ dla osoby mówiącej towarzystwo sąsiada było bardzo ważne, ponadto biesiada to rozrywka lubiana przez wierszopisów (zaprzeczenie dla „poeci nie lubią przyjmować gości”). O braku przywiązania do dóbr może świadczyć swoisty „biesiadny niedostatek” – *śmiechu więcej niż potraw dawają*. Wypowiedzenie ujęte w dystraktorze D stanowi uwspółcześniony leksykalnie wers ostatni fraszki „Do Pawła”.

Wyniki

Wykres 12. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 15.

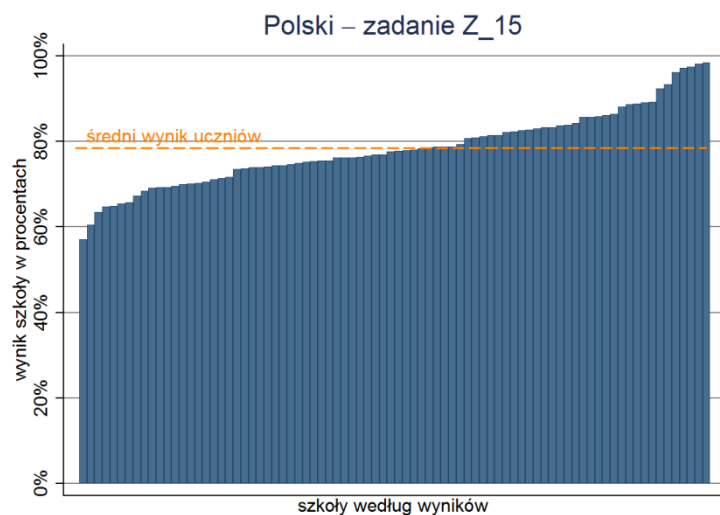

Korelacja z resztą testu: 0,445

Tabela 6. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	5,1%
B	11,5%
C	4,8%
D	78,5%

Wykres 13. Wyniki zadania 15. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Tak jak w przypadku wszystkich zadań badających umiejętność odczytania intencji, i w tym okazało się, że jest ona dobrze opanowana (prawie 80% wskazało poprawne rozwiązanie). Zadanie jest łatwe, jednak dobrze różnicuje uczniów o różnym poziomie umiejętności.

Tekst 4

SZEKSPIR OCZAMI GREENBLATTA

W odróżnieniu od pospolitego podglądania i podsłuchiwania „zaświatowe wścibstwo” (określenie to ściągam od Wisławy Szymborskiej, która tak kiedyś nazwała detektywistyczne zainteresowania biografów) aspiruje do czegoś wznioślejszego niż ciekawość cudzego portfela i alkowy¹, jaką żywią się tabloidy². W końcu wszelkie dramaty, skandale, emocje i szaleństwa pod wpływem czasu pokrywają się uszlachetniającą patyną.

Stephen Greenblatt, autor najnowszej książki o Szekspirze, fundamentem swych rozważań uczynił założenie, że to osobiste doświadczenia musiały stać się materialem dramatów Szekspira (inaczej nie byłyby tak wspaniałe). Tam więc szuka biograficznych tropów, puszczając wodze wyobraźni, ale trzymając się traktu wyznaczonego przez ocalałe dokumenty.

Czy po ukończeniu edukacji William Szekspir pracował u ojca jako rękawicznik (tyle przecież w jego poezji porównań związanych z wyprawianiem skóry)? A może raczej przyjął posadę nauczyciela w ziemiańskiej rodzinie, tam zaś otarł się o konspiracyjnych, bo zepchniętych do religijnego podziemia, katolików? Czy jego małżeństwo z kobietą starszą o osiem lat było szczęśliwe?

Greenblatt, profesor Uniwersytetu Harvarda, na wszystko ma odpowiedź, ale się nie upiera. Wiele wniosków bierze w nawias, zastrzegając się słowami: „niewykluczone”, „prawie na pewno”, „zapewne”, „jeśli Szekspir”, „przypuszczalnie”, „można się domyślać”, „być może”, „najprawdopodobniej” etc. Mnie akurat wcale to nie przeszkadzało, czytałam ten utkany z faktów, analiz i dedukcji patchwork³ w zachwycie, bo wizja Greenblatta, atrakcyjna i spójna, naprawdę wiele tłumaczy. Racja jest po stronie dobrej prozy, a Szekspir – uwikłany w osobiste dramaty i konflikty epoki w sposób „niewykluczony”, a wręcz „prawdopodobny” – jawi się tutaj jak żywy.

Szekspirologi⁴ nie zostawili na autorze suchej nitki, ale czytelnicy wywindowali książkę na listy bestsellerów⁵ (jako konsultant jest też Greenblatt współautorem sukcesu filmu „Zakochany Szekspir”).

Na podstawie: Joanna Szczęśna, *Czytajcie a znajdziecie*, <http://wyborcza.pl>

1 alkowa – dawniej sypialnia

2 tabloid – inaczej bulwarówka; typ gazety zawierającej informacje przesyczone tanią sensacją

3 patchwork (ang.) – kompozycja powstała z kawałków tkaniny zszytych w większą całość tak, aby powstał nowy wzór

4 szekspirolog – naukowiec zajmujący się twórczością Szekspira

5 bestseller – książka, która w określonym czasie cieszy się nadzwyczajnym powodzeniem, jest najbardziej pokupna, niezależnie od swych wartości literackich i artystycznych

Komentarz do tekstu

Ostatni tekst to felieton na temat biografii Szekspira autorstwa Stephena Greenblatta.. Sporo w tym tekście pytań pozostawionych bez odpowiedzi oraz odniesień do tradycji literackiej i kultury w odwołaniach do anegdot. Gimnazjalista musi podjąć się uważnego czytania, aby zrozumieć zawarte w felietonie metafory, aluzje, barwne zabiegi językowe, skróty myślowe.

Zadanie 19.

Autorka artykułu wysoko oceniła książkę Greenblatta, ponieważ

- A. znalazła się ona na liście bestsellerów.
- B. na jej podstawie nakręcono film o Szekspirze.
- C. w interesujący sposób tłumaczy twórczość Szekspira.
- D. napisał ją profesor Uniwersytetu Harvarda.

Poprawna odpowiedź: C

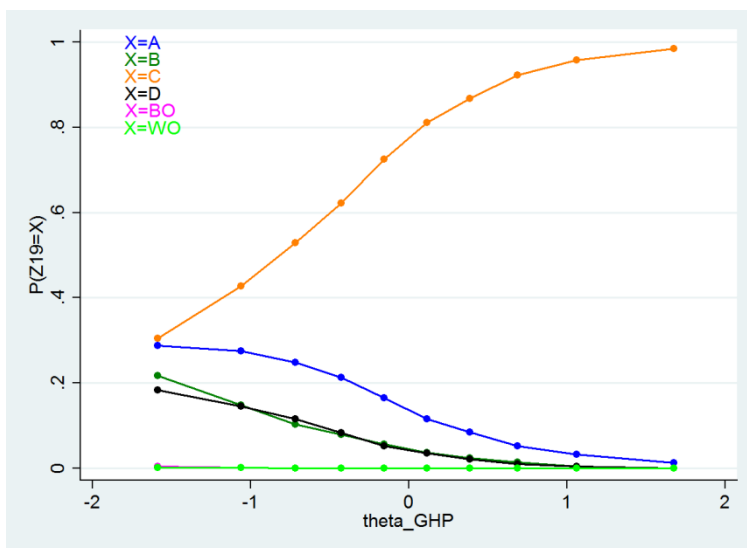
Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie I.1.9. podstawy programowej dla II etapu kształcenia: „uczeń wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście”.

Zadanie sprawdza umiejętność wnioskowania, nacisk jest położony na wyciąganie konkluzji z przesłanek zawartych w tekście. Uczeń powinien przemyśleć informacje zawarte w artykule i na tej podstawie sformułować tezę interpretacyjną – stwierdzić, co jest przyczyną wysokiej oceny książki wyeksponowanej przez autorkę artykułu. Nagromadzenie pytań o ciekawostki z życia Szekspira stanowi trop, którym uczeń winien podążać, by udzielić poprawnej odpowiedzi.

Wyniki

Wykres 14. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 19.

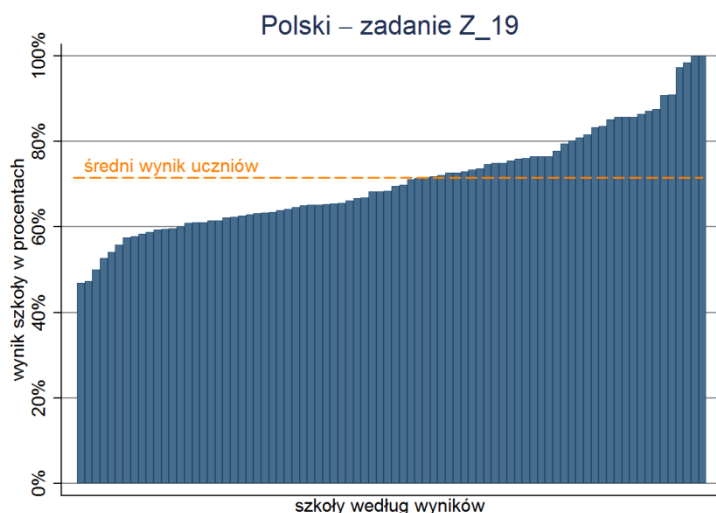

Korelacja z resztą testu: 0,443

Tabela 7. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	14,9%
B	6,9%
C	71,5%
D	6,6%

Wykres 15. Wyniki zadania 19. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie łatwe, o dobrej korelacji z resztą testu i porównywalnej wybieralności dystraktorów. Wyniki dowodzą, że ponad 70% gimnazjalistów dobrze wyciąga wnioski z przedstawionych przesłanek, potrafi wnikliwie i dociekliwie zagłębić się w sens i istotę tekstu, przeanalizować zaproponowane odpowiedzi i udzielić właściwej odpowiedzi. Atrakcyjność dystraktora A może wynikać ze skojarzenia przedmiotu dociekań (Szekspira) z ogólnoswiatową opinią o nim (książka znalazła się na liście bestsellerów).

Wyniki poszczególnych szkół są różnorodne, zawierają się między ok. 45% punktów i 100% punktów. Warto podkreślić, że odnotowano sporo wyników najwyższych, w których wszyscy uczniowie wykonali to zadanie poprawnie.

Zadanie 20.

Greenblatt w swojej książce *wiele wniosków bierze w nawias, ponieważ*

- A. tak zaznacza cytowane opinie.
- B. jest ostrożny w swych sądach.
- C. podaje dodatkowe wyjaśnienia.
- D. jest przekonany o swoich racjach.

Poprawna odpowiedź: B

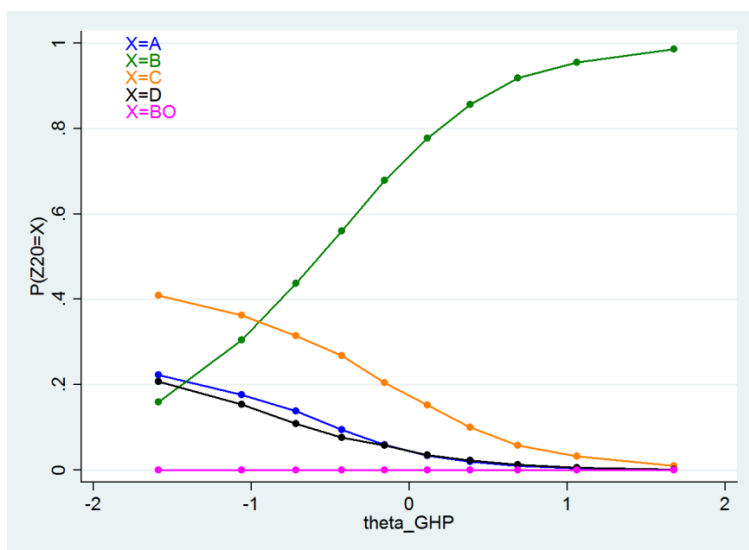
Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie II.2.4. podstawy programowej dla II etapu kształcenia: „uczeń rozpoznaje w tekście literackim [...] przerośnięcie [...] i objaśnia jej rolę”.

Trudność zadania polega na rozpoznaniu w tekście przerośnięcia i umiejętnym odniesieniu jej znaczenia do całości tekstu tudzież własnych doświadczeń. By wykonać tę operację umysłową, uczeń musi być wyczulony na możliwość odczytywania z tekstu znaczeń nieoczywistych. Powinien dostrzec wewnątrztekstowy sygnał pozwalający na lekturę przerośną. Istnieje jednak niebezpieczeństwo dosłownej lektury zdania, na które zwraca się uwagę w poleceniu.

Wyniki

Wykres 16. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 20

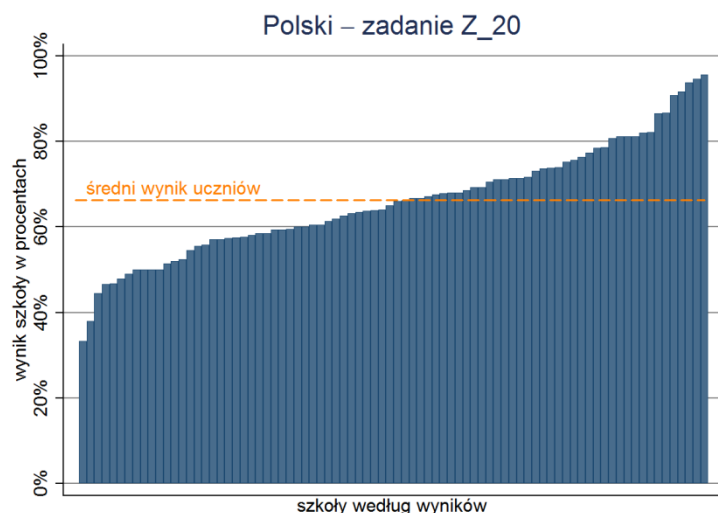

Korelacja z resztą testu: 0,513

Tabela 8. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	7,6%
B	66,3%
C	19,1%
D	6,9%

Wykres 17. Wyniki zadania 20. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie umiarkowanie trudne, o wysokiej korelacji z resztą testu. Dystraktory dobrze różnicują uczniów. Wyniki świadczą o dobrej jakości zadania. Użyty przykład należy do czynnego zasobu słownictwa uczniów („brać coś w nawias”) i należy do frazeologizmów powszechnie znanych. Wysoka wybieralność dystraktora C wiąże się z dosłownym rozumieniem tej frazy, pojawiającej się w rozmaitych ćwiczeniach redakcyjnych (m.in. dotyczących tworzenia własnych tekstów).

Wyniki poszczególnych szkół zawierają się pomiędzy ok. 35% punktów i ok. 95% punktów, a zatem szkoły wykazują duże zróżnicowanie.

Zadanie 21.

Jak szekspirolodzy ocenili książkę Greenblatta?

- A. Przyjęli ją obojętnie.
- B. Wyrazili swój zachwyty.
- C. Nie szczędzili jej krytyki.
- D. Uznali ją za bestseller.

Poprawna odpowiedź: C

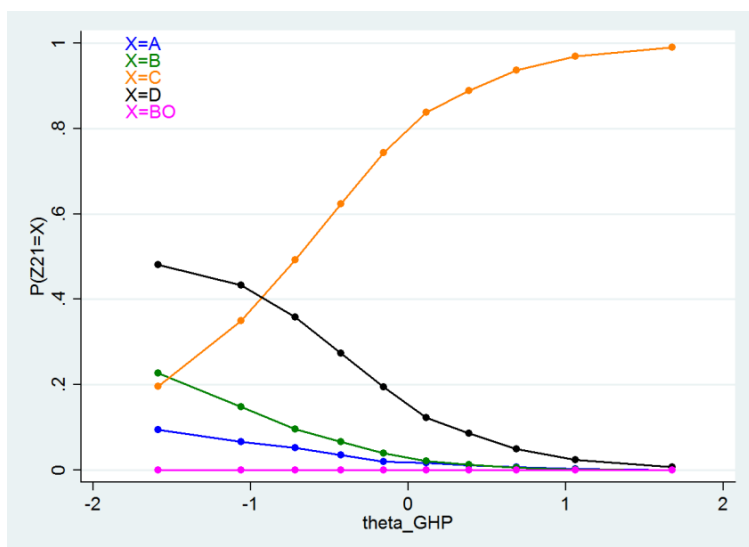
Komentarz do zadania

Zadanie sprawdza umiejętność zapisaną w punkcie I.1.2. podstawy programowej dla III etapu kształcenia: „uczeń wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje”.

Zadaniem ucznia jest jedynie wyszukanie w tekście informacji dotyczących oceny książki Greenblatta. Trudność polega na tym, że uczeń musi dokonać przekładu metafory na język wypowiedzi formułowanej wprost. Warto podkreślić, że sformułowane pytanie podejmuje problem znaczenia metafory silnie skonwencjonalizowanej i wyrażonej w postaci znanego frazeologizmu „nie zostawić na kimś suchej nitki”, a zatem znalezienie poprawnej odpowiedzi nie powinno sprawiać uczniom większego problemu.

Wyniki

Wykres 18. Odpowiedzi uczniów w zadaniu 21.

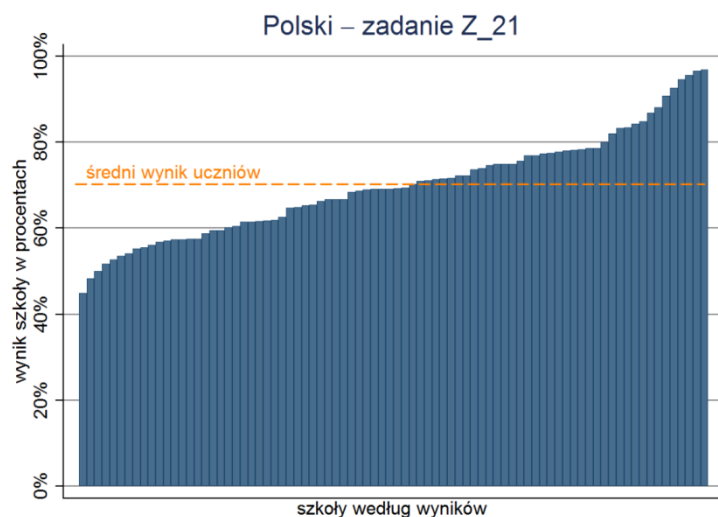

Korelacja z resztą testu: 0,512

Tabela 9. Procent udzielonych odpowiedzi

Odpowiedź	procent odpowiedzi
A	3,1%
B	6,2%
C	70,2%
D	20,3%

Wykres 19. Wyniki zadania 21. w poszczególnych szkołach

Komentarz do wyników

Zadanie łatwe o wysokiej korelacji z resztą testu. Dystraktor D dobrze różnicuje uczniów niemal z całego rozkładu, dystraktory A i B są rzadziej wybierane, różnicują tylko uczniów słabszych. Wyniki tego zadania potwierdzają trudność w zrozumieniu tekstu, który tak naprawdę zawiera odniesienia do trzech tekstów: artykułu Joanny Szczęsnej, książki Greenblatt'a oraz dzieł Szekspira. To swoiste „szkatułkowe” osadzenie tekstów w tekstach sprawiło dużo problemów uczniom.

Spektrum wyników szkół zamyka się w wartościach: od ok. 45% punktów do 95% punktów. Wykres 16 obrazuje, że wyniki rosną proporcjonalnie.

Zadanie 22.

DLaczego, Twoim zdaniem, współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych baśni, mitów, legend? Przedstaw w formie rozprawki swoją opinię na ten temat. Wskaż przykłady z literatury, filmu lub reklamy.

Pamiętaj, że Twoja praca nie powinna być krótsza niż połowa wyznaczonego miejsca.

Komentarz do zadania

Przygotowany temat sprawdzał cele kształcenia oraz wymagania ogólne i szczegółowe określone w podstawie programowej, w szczególności: *Uczeń doskonali sprawność analizy i interpretacji tekstów kultury (...) wykorzystuje poznane pojęcia w refleksji o literaturze i wartościach, czyta teksty odpowiadające charakterystycznej dla jego wieku wrażliwości z zakresu literatury młodzieżowej i popularnej*⁶. Umożliwiał uczniom przedstawienie przykładów z różnych dziedzin kultury: literatury, filmu lub reklamy. Był więc otwarty na różnorodne doświadczenia ucznia, jego postrzeganie współczesnej kultury. Jednocześnie jest zgodny z wymaganiami szczegółowymi:

10) *Znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.*

11) *uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne*⁷.

Warto też podkreślić, iż przygotowany temat rozprawki zgodny jest z wymienionymi w podstawie programowej zadaniami nauczyciela gimnazjum, który jest zobowiązany do *wprowadzanie zarówno w tradycję, jak i kulturę XXI wieku, i uwrażliwianie ucznia na uniwersalne wartości*⁸.

Nowa podstawa programowa jest zbudowana kumulatywnie, dlatego na egzaminie gimnazjalnym sprawdzane są także umiejętności nabyte w czasie nauki na poprzednim etapie kształcenia, czyli w szkole podstawowej. W zapisach wymagań po II etapie kształcenia zamieszczono: uczeń *identyfikuje: opowiadanie, powieść, baśń, legendę, mit, bajkę, fraszkę, wiersz, przysłowie, komiks*⁹. I do tych gatunków odnosi się temat rozprawki.

Ponadto temat sformułowany był w taki sposób, aby uczeń mógł skorzystać z własnych doświadczeń czytelniczych, wykazać się umiejętnością uczestniczenia w kulturze, przywołać teksty kultury nie tylko objęte szkolnym nauczaniem, ale wykraczające poza schematy i ramy szkolne. Takie ujęcie tematu wychodzi naprzeciw nie tylko uczniom zdolnym, ale także tym, którzy niechętnie czytają szkolną lekturę.

Jednak dydaktyczne założenia tematu rozprawki mogą okazać się zbyt trudne dla przeciętnego ucznia gimnazjum. Wieloaspektowość i wielopłaszczyznowość sformułowania wymaga bowiem wysokich umiejętności analitycznych i doskonałej znajomości tekstów kultury.

Wyniki

Treść

Wykres 20. Wyniki poszczególnych szkół – ocena treści

⁶ Podstawa programowa z komentarzami. Język polski. Tom 2, s. 35.

⁷ Ibidem, s. 37.

⁸ Ibidem, s. 41.

⁹ Ibidem, s. 31.

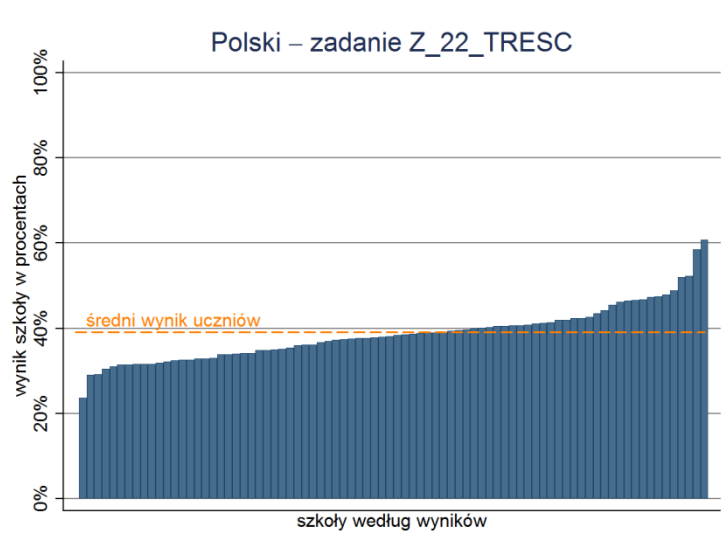

Tabela 10. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	10,8%
1 pkt.	41,9 %
2 pkt.	30,5%
3 pkt.	13,9%
4 pkt.	3,0%

Wyniki pokazują, że aż 10.8% całej badanej populacji otrzymało 0 p. w kategorii treść. Innymi słowy ponad 600 uczniów nie poradziło sobie z wymaganiami zadania 22. Ponad 72% badanych otrzymało 1 lub 2 punkty, przy czym zdecydowanie przeważają prace najslabsze. Tylko niecałe 17% uczniów dobrze rozwinęło zaproponowany temat, z czego niewielka grupa – 3% – uzyskała maksymalną liczbę punktów. Łatwość zadania 22. w obszarze „treść” wyniosła niecałe 40%.

O trudności zadania 22. wypowiedzieli się uczniowie w kwestionariuszu ankiety – ponad połowa badanych (51%) uznała, że jest ono trudne, co czwarty uczeń ocenił je jako raczej trudne, a jedynie 6% badanych określiło je jako bardzo łatwe.

Współczynnik zgodności dwóch koderów oceniających treść wyniósł 50%. Na 200 obserwacji w 51 przypadkach egzaminatorzy wspólnie ustalili ocenę 1 pkt., w 17 przypadkach rozbieżność była jednopunktowa, w 7 przypadkach różnica była dwupunktowa. Należy pamiętać, że w porównaniu z innymi aspektami oceny rozprawki, treść miała najbardziej rozwiniętą (czteropunktową) skalę, więc możliwość niezgodności była wyższa. Dostyc wysoka rozbieżność może wynikać również z tego, że norma treści jest w pewnym stopniu szacunkowa i zakłada intuicyjność.

Wyniki poszczególnych szkół wynoszą od 25% punktów do ok. 60% punktów. Warto zauważyć, że wyniki najwyższe mają charakter jednostkowy.

Poprawność językowa

Wykres 21. Wyniki poszczególnych szkół – ocena poprawności językowej

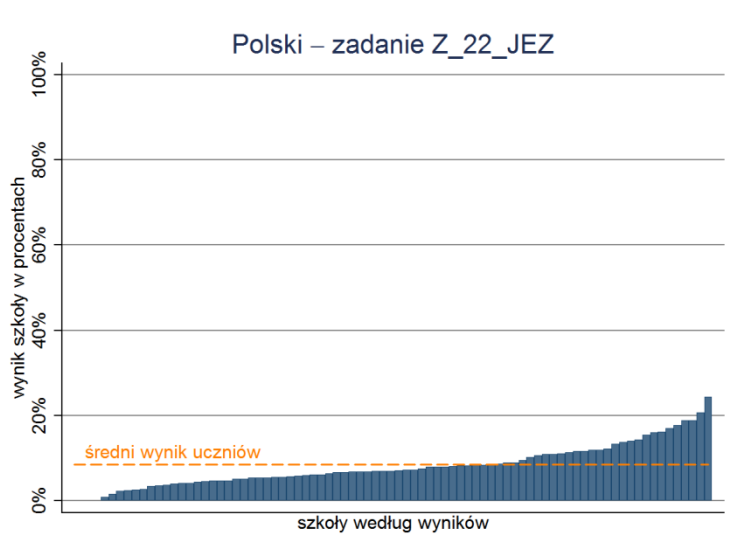

Tabela 11. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	88,6%
1 pkt.	5,7%
2 pkt.	5,7%

Komentarz do wyników

Zdecydowana większość badanej populacji (prawie 90%) otrzymała 0 punktów, popełniając więcej niż 1 błąd. Ten wynik niesie konstatację, iż świadomość językowa jako wymaganie szczegółowe wpisane w podstawę programową języka polskiego, ale także jako wymaganie ogólne dla wszystkich przedmiotów być może nie została zrealizowana w wystarczającym stopniu w procesie kształcenia. Wskaźnik łatwości zadania w tym obszarze wynosi niecałe 10%.

Ponadto większość uczniów (o ile nie prawie wszyscy) o przeciętnych umiejętnościach otrzymywała cały przedział punktowy (0, 1 i 2 punkty). Podskala poprawność językowa nie różnicuje uczniów.

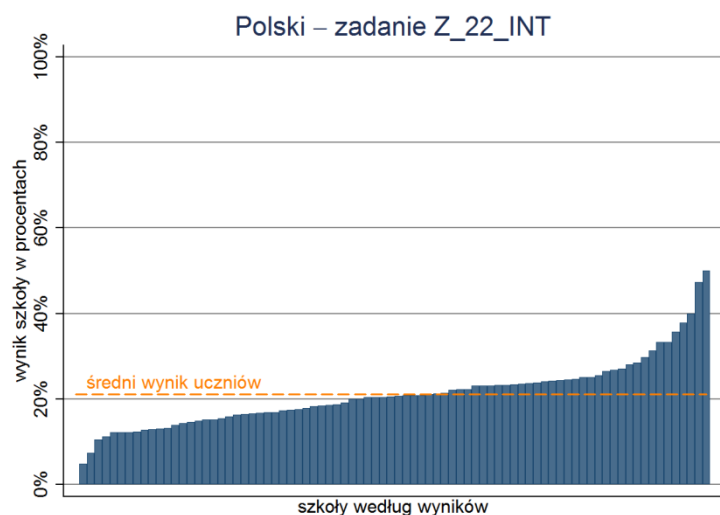
Wyniki poszczególnych szkół są bardzo niskie – wahają od 0% punktów do ok. 25%.

Interpunkcja

Tabela 12. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	79 %
1 pkt.	21 %

Wykres 22. Wyniki poszczególnych szkół – ocena interpunkcji

Komentarz do wyników

Ponad ¼ badanej populacji nie opanowała umiejętności związanych z właściwym użyciem znaków interpunkcyjnych. W wielu przypadkach wiąże się to także z niepoprawną budową zdań, w szczególności wielokrotnych, podrzędnie złożonych. Dużą trudność sprawiało także wyróżnianie wtrąceń zarówno w postaci pojedynczych wyrazów, jak i zdań.

Wyniki poszczególnych szkół wykazują bardzo duże zróżnicowanie: od 0% punktów do ok. 50%, jednak wyniki najwyższe nie są zjawiskiem powszechnym.

Ortografia

Wykres 23. Wyniki poszczególnych szkół. – ortografia

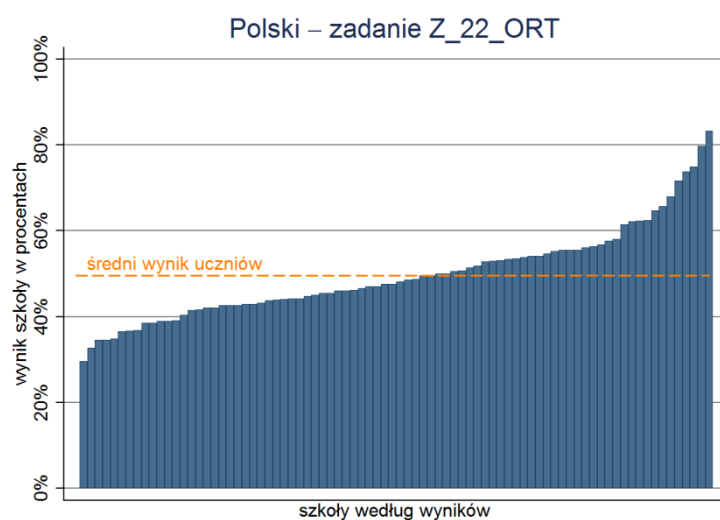

Tabela 13. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	50,4%
1 pkt.	49,6 %

Komentarz do wyników

Wyniki dotyczące umiejętności ortograficznych uczniów dowodzą, iż jest to umiejętność opanowana przez połowę badanej populacji, przy czym widoczna jest zależność od ogólnych umiejętności uczniów: im wyższa, tym popełnianych błędów jest mniej (w akceptowalnej granicy).

Spektrum wyników poszczególnych szkół kształtuje się od ok. 30% punktów do ok. 85% punktów, a zatem uczniowie wykazują bardzo duże zróżnicowanie w tym aspekcie.

Segmentacja

Wykres 24. Wyniki poszczególnych szkół. – segmentacja

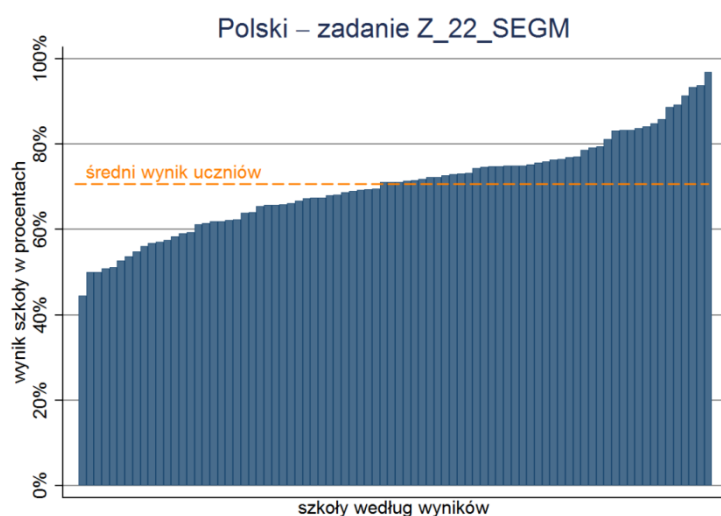

Tabela 14. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	29,3%
1 pkt.	70,7%

Komentarz do wyników

Wprawdzie statystyczne wyniki sugerują, że umiejętność segmentacji tekstu jest opanowana w wysokim stopniu (ponad 70%), jednak analiza jakościowa wypracowań uczniowskich dowodzi, że punkty te przyznawane były niejako schematycznie po spełnieniu dwóch warunków: formalnej obecności akapitów oraz wstępów i zakończeń.

Najbardziej szablonowo i schematycznie napisane zostały te rozprawki, w których nie pojawiły się odniesienia do tekstów kultury. Równie szablonowe w tych pracach są wstępy i zakończenia, obarczone schematyzmem myślowym, często powielające stwierdzenie zawarte w temacie.

Wstępy:

- Powtórzenie tezy z tematu:

Współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych mitów, baśni czy też legend. Przedstawię w kilku argumentach dlaczego tak się dzieje oraz moją opinię na ten temat. (p. 914)

- Próba odpowiedzi:

Moim zdaniem dawni, czy terażniejsi twórcy obrazów posługiwali się różnymi materiałami typu: mit, baśń, legenda, ponieważ pozwala im na udoskonalenie swojego dzieła. Przytoczone poniższe argumenty poprzę moją tezę. 954

- W formie pytania:

Dlaczego współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych baśni, mitów i legend? 936

- Definicja gatunków

Zacznijmy od początku. Co to jest baśń, mit i legenda? Moim zdaniem baśń to fantastyczna powieść, mit to nieprawda, a legenda to opowieść wymyślona zawierająca „ziarenko prawdy” 991

- Ciekawe wstępy:

We współczesnym świecie często sposób myślenia młodych ludzi (i nie tylko) kształtują media, rzadziej książki. Wszystko co gdzieś zobaczymy czy usłyszymy mimowolnie wnika w naszą podświadomość. Dlaczego więc współcześni twórcy tak chętnie odwołują się w swoich dziełach do baśni, mitów i legend? 673

Zakończenia

- Szablonowe:

Myślę, że w mojej pracy znalazła się opinia na postawione wcześniej pytanie. 914

Myślę, że udowodniłem, dlaczego współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych baśni, mitów i legend. 931

Moje argumenty popierają moją tezę. 954

- Potwierdzenie tezy:

Moim zdaniem odwoływanie się do tradycyjnych baśni, mitów, legend jest bardzo dobrym pomysłem, ponieważ w dziele występują treści dzięki którym poznajemy różne rzeczy i treść dzieła staje się bardziej urozmaicona oraz ciekawsza dla czytelników. 804

Moim zdaniem twórcy powinni cały czas korzystać z czerpania starych baśni, mitów i legend, aby popularność nie zgasła. 808

- Uogólnienie:

To że autorzy odwołują się do legend i mitów jest wielką zaletą współczesnego świata. Mam nadzieję że będą to robić bardzo długo i pozwoli nam to nie zapomnieć o nich.

Moim zdaniem autorzy chcą aby ludzie nie zapomnieli o legendach, mitach i baśniach. 755

- Własna opinia:

Myślę, że warto i trzeba aby współcześni twórcy odwoływali się do tradycyjnych baśni, legend. Chciałabym aby takich dzieł było coraz więcej i myślę, że swoją tezę udowodniłam w powyższej pracy. 720

- Potwierdzenie własnego wyводу myślowego i prezentowanych argumentów

Reasumując, powyższe argumenty, uważam, że twórcy często odwołują się do mitów, baśni i legend, by zwiększyć popularność swego dzieła, zwrócić na nie uwagę, zobrazować swoje uczucia, emocje, przywołując porównania do innych utworów czy też chcą zapoznać widzów z dziełami, które powinni znać, a nie zawsze tak jest. 673

Podsumowując, uważam, że motywy baśni, legend czy mitów często pojawiają się w różnych elementach naszego życia. Celem tego zazwyczaj jest chęć zysku, wykorzystując przy tym sytuację współczesnych rodzin. Autorzy reklam i filmów manipulują naszymi uczuciami i przywiązaniami do baśni z dzieciństwa.677

- Nie na temat

Wynika z tego, że nie każda nowa bajka, baśń, książka czy film ma jakieś wartości literackie. Trzeba uważać z czym się ma do czynienia. 159

Umiejętności tekstotwórcze należą do jednych z najbardziej zaniedbanych w świetle prowadzonych badań. Opinia ta dotyczy nie tylko samych wstępów i zakończeń, ale także logiki prowadzenia wyводу oraz tworzenia spójności wewnątrz i międzyakapitowej. Choć najczęściej uczniowie mają opanowane typowe dla rozprawki formuły, np. „Moim pierwszym argumentem będzie...”, „Po pierwsze, po drugie”, „Kolejnym argumentem”, to jednak mają one charakter jedynie „ozdobny” nie pełnią funkcji spajającej.

Wyniki poszczególnych placówek w tym aspekcie są bardzo zróżnicowane – zawierają się między ok. 45% punktów i 95% punktów.

Styl

Wykres 25. Wyniki poszczególnych szkół – styl

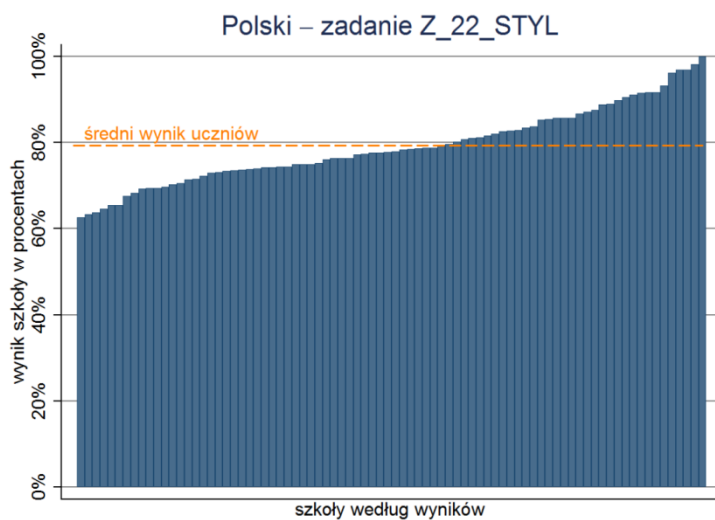

Tabela 15. Rozkład procentowy przyznanych punktów

0 pkt.	20,7 %
1 pkt.	79,3 %

Komentarz do wyników

Umiejętność dostosowania stylu wypowiedzi do formy rozprawki okazała się łatwa dla gimnazjalistów. Sprzyjać temu może sama forma rozprawki, która narzuca sposób myślenia, doboru słownictwa oraz

konstrukcji składniowych. Ponadto rozprawka pojawiała się najczęściej zarówno w poprzedniej formie egzaminu, jak i nowej, a w informatorze gimnazjalnym jest jedyną, wskazaną jako przykład wraz z modelem oceniania. Można więc uznać, że uczniowie bardzo dobrze opanowali dostosowanie stylu do wymagań rozprawki.

Rozpiętość wyników poszczególnych szkół zawiera się w przedziale: od ok. 62% punktów do 100% punktów, a zatem jest średnia. Poziom opanowania umiejętności tworzenia tekstu w stylu funkcjonalnym można uznać za wystarczający we wszystkich szkołach.

4. Analiza jakościowa

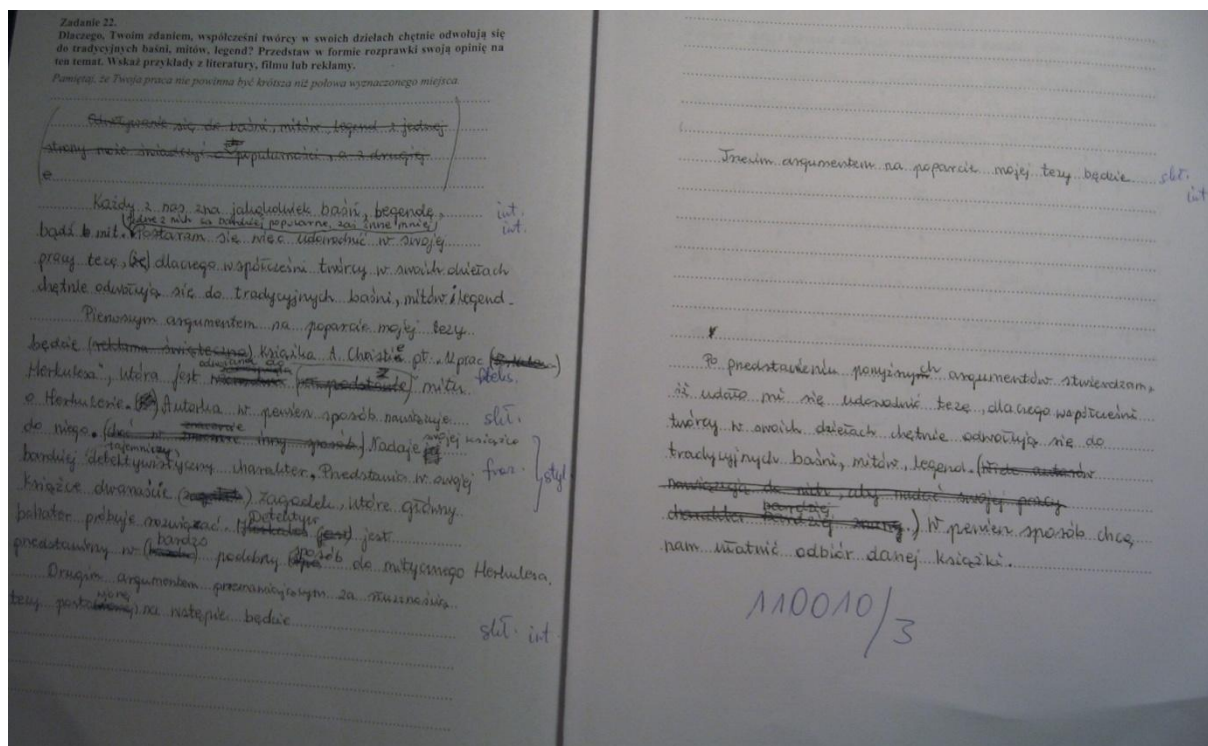
4.1 Treść, dobór argumentów

Bardzo dużo kłopotów przysporzyło uczniom sformułowanie tematu. Najczęstszym pojawiającym się błędem w jego rozumieniu było odwoływanie się do różnych (niezgodnie z tematem) tekstów z wcześniejszych epok literackich:

Współcześnie w książkach, czasopiśmie znajdujemy różne artykuły, które odwołują się do utworów pochodzących z wcześniejszych epok literackich. Nawiązują one najczęściej do najslynniejszych dzieł znanych twórców. (...) Według mnie współcześni twórcy odnoszą się w swoich dziełach do starszych książek, ponieważ chcą podzielić się odczuciami i interpretacją z innymi. (p. 96)¹⁰

Przyjęcie takiego rozumienia skutkowało formułowaniem błędnej tezy, wskazaniem niewłaściwych przykładów lub ich brak oraz nielogicznością całej pracy.

Trudności w rozumieniu tematu pracy można także zauważyć w próbach znalezienia przez piszących właściwych argumentów, ich zmaganiach z rozważanym problemem (w poniższym przykładzie opuszczone miejsca świadczą o trudności w znalezieniu właściwych argumentów):

(p. 69)

W ponad 40 pracach gimnazjaliści w różny sposób sięgali do pierwszego tekstu (*Lepsze bajki*) zamieszczonego w arkuszu przedstawiającego poglądy różnych autorów na temat współczesnych wersji znanych baśni:

¹⁰ Wszystkie cytaty w wersji oryginalnej.

- streszczali przytoczone wypowiedzi:

Jerzy Ficowski mówi Tak jak nie można streścić utworu muzycznego, tak nie można streścić innego dzieła sztuki. Odwołuje się to do baśni i muzyki. Joanna Kulmowa uczy nas Prawde mówiąc, nie mieści mi się w głowie. Żaden pisarz nie podcinałby gałęzi. (...) Z kolei Maciej Wojtyzsko omawia że Nie do wybaczenia jest zatracenie ducha utworu wartościowego dla jego popularyzacji. Maciej odwołuje się do Czerwonego Kapturka reklamującego czekolade. (p. 778)

- odwoływali się do intencji artykułu:

Chciałabym zwrócić uwagę na popyt „unowocześnionych” bajek. Często wydawnictwa lub pisarze przerabiają baśnie z dawnych epok, by język autora stał się bardziej zrozumiały. W ten sposób na rynku pojawiają się książki pozornie przypominające bajki z danych czasów, jednak ich autorzy często idealizują owe historie i właśnie tak zyskują oni sławę i pieniądze, a dzieci tracą wartości niegdyś zawarte w książkach. (p. 677)

- lub drugiego tekstu arkusza „Mały księżę odnaleziony” (przypisu):

Nawiązania tego typu stosowane są również w literaturze, gdy autor używa powiedzeń związanych np. z mitologią. Przykładem tego może być książka Jeana-Pierre`a Davidtsa „Mały księżę odnaleziony”, gdy pewien specjalista od reklamy zawołał „stentorowym głosem”. Jest to nawiązanie do „Iliady”. (p. 899)

Bardzo często argumenty nie zostały rozwinięte, sygnalizowały tylko problem, a nie pogłębiały go:

Pierwszym argumentem na poparcie mojej tezy będzie książka A. Christie pt. „12 prac Herkulesa”, która jest odwołana do mitu o Herkulesie. Autorka w pewien sposób nawiązuje do niego. Nadaje swojej książce bardziej tajemniczy, detektywistyczny charakter. Przedstawia w swojej książce dwanaście zagadek, które główny bohater próbuje rozwiązać. Detektyw jest przedstawiony w bardzo podobny sposób do mitycznego Herkulesa. (p. 69)

Autor przywołanego wyżej cytatu nie docieka, na czym podobieństwo bohatera kryminałów A. Christie polega, nie przywołuje i zestawia prac wykonanych przez obie postacie.

W wielu pracach argumenty są nieracjonalne i nielogiczne, np.:

Pierwszym moim przykładem na potwierdzenie tezy będzie mit, który mówi, że Ziemia jest podtrzymywana przez żółwie. Spotkałem się niejednokrotnie z utworem, w którym przytoczony został ten starodawny mit. Kolejnym przykładem jest prezentowanie reklam z UFO. Wiele firm reklamuje swoje produkty właśnie za pomocą kosmitów z obcej planety. Mimo, że każdy wie, że UFO nie istnieje to i tak taka reklama przyciąga ludzi. (p. 991)

Ostatnim moim przykładem będzie odniesienie się do gazet, w których bardzo często osoby, które wykonują dany artykuł przedstawiają różne cytaty z legend czy z mitologii. Najczęstszym używanym cytatem jest tzw. „pięta Achillesa”. Używa się tego zwrotu, kiedy pisze się o słabym punkcie danej osoby, np. „szybki bieg jest piętą Achillesa J. Wójcika”. (p. 991)

Generalnie przeważają argumenty, które popierają słuszność postawionej w temacie tezy. Uczniowie odnosili się do:

- wartości – teksty te mówią o dobru i złu:

W literaturze we współczesnych wersjach baśni poeci zapominają o złym świecie, przedstawiają tylko ten dobry. Oznacza to, że pokazują dzieciom świat, w którym nie ma miejsca dla zła. Chcą

uświadomić nam, że cokolwiek by się nie działo, zawsze będzie ktoś, kto bezinteresownie nam pomoże. Twórcy nowoczesnych dzieł chcą udowodnić przez to, że dawne baśnie są ciekawe i są warte naszej uwagi. (p. 914)

Motywy zaczerpnięte z baśni mogą być przestrożą w odniesieniu do świata współczesnego. Bo czy baśń o „Śpiącej Królewnie” nie można porównać do przyjmowania podejrzanych przedmiotów od obcych, a mitu „o Dedalu i Ikarze” do nieposłuszeństwa dzieci, które może się zakończyć katastrofą? Wystarczy odpowiednia interpretacja, a dotąd znane i nieskomplikowane w odbiorze utwory mogą poruszyć, zaszokować i zmusić do przemyśleń. (p. 827)

- dydaktycznego charakteru utworów:

Z baśni można się wiele nauczyć. Zawiera morał, który może dać dużo do myślenia. (p. 302)

- ponadczasowości sytuacji:

Mity i legendy to materiały „wiecznie żywe”. To znaczy, że wartość i znaczenie mitów nigdy nie przemienie, nie stanie się przestarzała. Uważam, że twórczość na temat mitów i legend ma ogromne znaczenie moralne. (p. 192)

Morał zawarty w bajkach oraz historie przygód mają charakter ponadczasowy. Używanie znanych mitów i legend jest bardzo wygodne i zawsze pozostanie aktualne. (p. 142)

- zobrazowania sytuacji, uczuć, emocji:

Po pierwsze pisarze w swych dziełach nawiązują m.in. do mitów, by zobrazować opisywane przez nich sytuacje, uczucia bądź emocje. Przykładem tego jest chociażby „Tren XV” napisany przez Jana Kochanowskiego. Autor w swym dziele przywołuje mit o Niobe – bogini, która została zamieniona w kamień, gdy strasznie rozpaczła po stracie swych dzieci. Jednocześnie poeta przekazuje nam, że strasznie dotknęła go śmierć jego córeczki – Urszuli. Moim zdaniem, jest to świetny sposób na przekazanie czytelnikom, co się czuje. (p. 673)

- urozmaicenia poprzez dodanie wątków fantastycznych:

Kolejnym czynnikiem może być to, że twórcy dzisiejszych dzieł chcą je urozmaicić przez dodanie do nich wątków fantastycznych. „Harry Potter i jego czarodziejski świat oraz Władca Pierścieni przedstawiający świat fantastyczny w klimacie wojen o tytułowe pierścienie, są chyba najlepszymi przykładami (p. 690)

- zwiększenia popularności danego produktu:

Po drugie często wykorzystuje się baśnie, mity czy legendy, m.in. by zwiększyć popularność reklamowanego produktu. Wówczas gdy widzimy w reklamie np. kopciuszka jest ona dla nas bardziej charakterystyczna i łatwiej ją zapamiętamy. (p. 673)

- upowszechniania tekstów dzięki filmowi:

Po trzecie wykorzystuje się te utwory, by je np. zekranizować. Często w telewizji jako dobranockę puszczają którąś z ekranizacji baśni Andersena. Moim zdaniem to dobry pomysł, gdyż dzieci nie zawsze czytają książki, wówczas zapoznają się z treścią takich utworów chociaż przez telewizję. (p. 673)

Wśród zarzutów, które stawiają gimnazjaliści współczesnym artystom, najczęściej pojawiają się:

- zysk, który niszczy utwory:

Wydaje mi się, że autorom tych baśni dzisiejszy sposób ich „sprzedawania” by się nie spodobał. „Czerwony kapturek. Prawdziwa historia” – jedna z najpopularniejszych adaptacji baśni, przetworzona na komedie wg mnie małoatrakcyjną. Potoczny język, „podwórkowe” zwroty – tak nie powinno się traktować cenionej baśni. Przykład tej komedii pokazuje jak łatwo zepsuć dobrą baśń na potrzeby dużego zysku i „współczesnego” zapotrzebowania. (p. 999)

Warto zwrócić jeszcze uwagę na wykorzystywanie motywu baśni i mitów w filmach oraz reklamach. Ich autorzy przywołują różne sytuacje bądź postacie z owych dzieł, by w ten sposób zachęcić człowieka do kupna czegoś lub obejrzenia danego filmu. Przykładem tego może być reklama piwa, która niedawno pojawiła się w telewizji. Jej głównym motywem była bajka „Alicja w Krainie czarów”. Autorzy wykorzystując znane i lubiane elementy dzieciństwa, podświadomie namawiają widzów do kupna produktów. (p. 677)

- ułatwienie sobie pracy:

Artyści, rzeźbiarze często posługiwają się tymi metodami, aby ułatwić sobie pracę. Owszem, nie zawsze jest to proste jak autor sobie to opracował. Często dochodzi do pomyłek. Bez dobrej pomocy dydaktycznej autor nie jest w stanie zrobić to, co planował. (p. 954)

- ocena współczesnej kultury:

W dzisiejszych czasach ciężko o „nową” dobrą baśń, dlatego też reżyserzy czy pisarze przekładają dawne dzieła na komediowe filmy, czy „skrócone” książki. (p. 999)

- manipulacja:

Twórcy odnoszą się do mitów, ponieważ łatwiej jest im innych nakłonić do zrobienia czegoś. Osobami takimi są m.in. twórcy reklam, którzy dzięki mitom zachęcają konsumentów do zakupu produktów oraz skorzystania z usług. (p. 184)

Choć więc uznać należy, że teksty literackie zostały właściwie dobrane, to pod względem umiejętności budowania wyводу argumentacyjnego gimnazjaliści 2012 w przeważającej większości nie wykazali się odpowiednimi umiejętnościami.

4.2 Dobór tekstów kultury

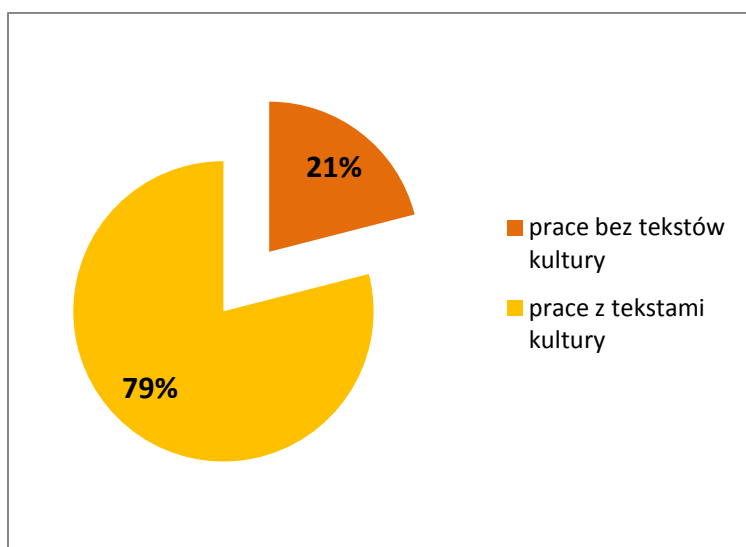
Temat tegorocznej diagnozy wymagał zestawienia trzech rodzajów tekstów kultury:

Dlaczego, Twoim zdaniem, współcześni twórcy (1) w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych baśni, mitów, legend? (2) Przedstaw w formie rozprawki swoją opinię na ten temat. Wskaż przykłady z literatury, filmu lub reklamy (3).

A. Prace bez odniesienia do tekstów kultury.

Przede wszystkim należy stwierdzić, że w 205 pracach (na 971) nie pojawiły się odwołania do żadnych tekstów kultury i jest to wskaźnik dość wysoki, bowiem w stosunku do wszystkich analizowanych prac stanowi 21%.

Wykres 26. Zestawienie % prac w kontekście przywoływanych tekstów kultury

Brak odniesienia do tekstów kultury może być spowodowany stopniem trudności tematu rozprawki, małą znajomością czy zrozumieniem współczesnej kultury lub zbytnią powierzchownością analizy, polegającą na uogólnianiu bez konkretyzacji. Świadczą o tym zestawione poniżej wybrane cytaty z prac uczniów.

Wiele baśni, mitów czy legęd mają mądry morał, z którego łatwo można wywnioskować czego nie należy robić. Uważam, że twórcy powracający do tego chcą przypomnieć światu jak ważne i pouczające to jest dzisiaj oraz ile można się z tego nauczyć. (p. 183)

Pierwszym przykładem tego, że autorzy chętnie zapożyczają wątki z baśni, mitów i legend są komiksy ilustrujące np. mity greckie lub rzymskie. Bohaterowie mitów są zilustrowani w oryginalny sposób, w białych dymkach są zapisane słowa, które wypowiadają a z boku możemy przeczytać krótki tekst odnoszący się do rysunku. Moim zdaniem taki przekaz trafia do każdego czytelnika lecz nie oddaje do końca pierwotnego znaczenia mitu. Wyodrębniają najważniejsze wątki i ilustrują je. Taka forma z mojego punktu widzenia jest ciekawa i chętniej się po nią sięga. Dzięki temu mogą zapoznawać się z nią także dzieci. (p. 914)

W wielu pracach pojawiają się błędy:

- w rozumieniu specyfiki literatury, w szczególności baśni, mitów i legend, traktowanie ich jako źródła wiedzy historycznej:

Moim zdaniem twórcy, którzy tworzą w naszych współczesnych czasach, opierają się głównie na tradycyjnych baśniach, ponieważ mogą zauważyć tam mądre jak i również wykwitzne stwierdzenia, które działy się w poprzednich czasach. W różnych legendach również odkrywają jak żyło się ludziom w czasach o których możemy nie wiedzieć we współczesnym świecie. (p. 931)

Baśnie, mity i legędy to są inspiracje naszych przodków. (...) Moim zdaniem to że współcześni twórcy odwołują się do baśni, mitów i legęd świadczy to o tym że ci ludzie chcą na nowo przywołać wspomnienia. Oczywiście te dobre i te złe. Po pierwsze ci najmłodszy ludzie, czyli dzieci poprzez baśnie mogą poznać przeszłość ludzkości w formie zabawy. Kolejną zaletą jest to że mity oraz legędy zostaną przepisane na papier na nowo i kolejne pokolenia nie zapomną, że kiedyś, dawno temu były czasy zupełnie inne niż współcześnie. (p. 936)

We współczesnej literaturze odwołanie do legend uczy nas historii naszego kraju. Pomaga zaprzyjaźnić się z postaciami historycznymi, które miały wielki wpływ na budowę naszego państwa. (p. 880)

- w nieznaności współczesnej kultury, tworzenie sądów nieprawdziwych:

Współcześni twórcy coraz częściej zapożyczają do swoich dzieł tradycyjne rzeczy, które pojawiały się do tej pory dość rzadko. (...) W tych czasach trudno o dobrą sztukę. Film, bajka, mity w ogóle już nie powstają. (p. 983)

Twórcy nawiązują do znanych dzieł, ponieważ chcą w ten sposób zareklamować swoją twórczość. Osobiście nie popieram tego, ponieważ przerabianie jakiejś baśni lub mitu jest to ułatwienie sobie życia i zarabianie majątku przez twórcę, który dane dzieło wykonał. (p. 797)

- w infantylnym podejściu do problemu

Odwołując się do przykładów z literatury, filmów jak i reklam można stwierdzić, że jest ich bardzo dużo. Na podstawie literatury powstaje duża ilość filmu niezliczona ilość. Dzięki takim filmą współczesna młodzież nie czyta książek tylko co jakiś chodzi do kina lub też czyta recenzje na dany temat i wie o czym jest film lub też książka. Także przeszukując internet możemy znaleźć dużo plagiatów książek znanych i wybitnych autorów. (p. 987)

Po pierwsze nadeszły takie czasy, że mamy samych leni! Po drugie co raz mniej ludzi ma duszę artysty i umie wyobrazić sobie wszystko. Po trzecie są niezaradni. (p. 833)

Po pierwsze trwa doba elektroniki. Dzisiaj wyobraźnia schodzi na drugi plan. Nie jeden twórca woli iść na łatwiznę i napisać swój utwór na podstawie jakiejś legendy czy filmu. A jeszcze niedawno było zupełnie na odwrót. To straszne, jak elektronika wpływa na ludzi. (p. 784)

Wnikliwa analiza tych prac dowodzi, iż ponad 20% gimnazjalistów nie tylko nie potrafiło przywołać właściwego materiału ilustrującego omawiane zagadnienie, ale także obnażyło niski poziom przywoływanych argumentów, brak umiejętności prowadzenia pogłębionej refleksji nad współczesną kulturą i miejscem w niej dla człowieka. Uczniowie ci nie wychodzili poza dosłowne rozumienie rzeczywistości, a swoje doświadczenia osobiste, potoczny ogląd spraw i problemów zdominował zakładane czynności analityczne.

B. Odwołanie do lektur szkolnych

Kategoria „współczesnych twórców kultury” okazała się dla gimnazjalistów trudnym wyzwaniem. Brak chronologii w nauczaniu literatury spowodował, iż wszystkie znane teksty literackie uczniowie uznawali za „współczesne”. Tak więc wśród książek pojawiły się teksty XVI wieczne (np. Jan Kochanowski), XVII wieczne (np. William Szekspir), XVIII wieczne (np. Ignacy Krasicki), XIX wieczne (np. Juliusz Słowacki, Adam Mickiewicz, Juliusz Verne, Henryk Sienkiewicz i inni).

Okolo 10% uczniów odwołało się w swoich pracach do tekstów obowiązkowych (z tzw. gwiazdką). Dane przedstawia poniższa tabela.

Tekst literacki		Liczba wskazań	
obowiązkowe	A. Mickiewicz, <i>Dziadów cz. II</i>	31	
	J. Kochanowski, wybrane fraszki, treny	12	
	I. Krasicki, wybrane bajki	7	
	A. Fredro, <i>Zemsta</i>	0	
	H. Sienkiewicz, wybrana powieść	Krzyżacy	13
		Quo vadis	33
Potop		0	

W sumie w pracach pojawiło się 60 tytułów różnych książek, jednak tylko w części właściwie odnosiły się one do „wyjściowych” tekstów:

Także wątki antyczne są dzisiaj często używane. Jednym z najpopularniejszych jest tragizm antyczny, który był uwzględniony w „Antygonie”. Fatum ciężące na tytułowej Antygonie sprawiało, że niezależnie od podjętej przez nią decyzji, wiadome jest, że koniec będzie tragiczny. Ten motyw został użyty w książce Natsuo Kirino pt. „Prawdziwy świat”. Główna bohaterka obciążona jest tragizmem, który towarzyszy jej przez całą książkę. (p. 690)

Drugim argumentem jest książka A. Bahdaja „Telemach w dzinsach”. Tytułowy Telemach odwołuje się do postaci z mitu, w którym syn czekał na swojego ojca, Odyseusza. Autor wykorzystuje w swoim utworze porównanie, dzięki któremu możemy poznać sytuację głównego bohatera. Jest nim Maciej Łańko, szukający swojego ojca. (p. 878)

Moim pierwszym argumentem jest przykład współczesnego dzieła literackiego „Latarnika”. W pewnym fragmencie tej książki możemy przeczytać, że życie Józefa Skawińskiego – głównego bohatera – jest porównywane do losów mitologicznych postaci, jakimi są Syzyf i Odyseusz. Wspomnienie tego pierwszego odnosi się do ciężkiej pracy dla wyższego celu, gdy przez wieczność musi on wtaczać ciężki głaz na szczyt góry, który i tak przy końcu spada na sam dół. Taka jest też praca Skawińskiego, szukającego swego miejsca w życiu (do zamieszkania), ale bez skutku. Porównywalny do życia Skawińskiego jest też mit o Odysie, który przez połowę swego życia próbuje wrócić do ojczystej Itaki. Oba te przykłady uczą czytelnika wytrwałości w dążeniu do celu, wytrzymałość na wszelkie przeciwności losu, ciężkiej pracy, która warta jest, aby spełniać marzenia. (p. 27)

Większość przytoczonych tekstów poetyckich (poza wierszami Ignacego Krasickiego i częściowo Jana Kochanowskiego) dobrze ilustruje problem zawarty w temacie. Prace interpretujące wiersze cechuje większa refleksja nad człowiekiem, kulturą, światem, wartościami i sensem życia. O „Monologu dla Kasandry” Wisławy Szymborskiej gimnazjalista pisał następująco:

Autorka przedstawia w nim inną stronę tragicznej bohaterki wojny trojańskiej; pokazała, że prorokini wcale nie cieszy się z własnego zwycięstwa i żałuje, że nie umiała kochać. To odwołanie do mitu ma na celu ukazanie czytelnikom zupełnie innej Kasandry. Poetka reinterpretuje mit, aby zwrócić uwagę odbiorców na nieodkryte wcześniej aspekty tej historii. (p. 978)

Równie ciekawe przemyślenia dotyczą wiersza L. Staffa „Odys”, choć ich uzasadnienie jest uboższe, niż w przypadku utworu Szymborskiej:

W micie o Odyseuszu przedstawiona jest jego wędrówka do domu, do swojej rodziny. Pokonuje wiele trudności, aby dostać się do swojej ojczyzny. L. Staff nawiązuje do tego właśnie mitu.

Mówi, że każdy ma swoją łtakę, swoje miejsce, do którego chętnie powraca, jak było w przypadku Odysa. (p. 244)

Idealnym przykładem może być L. Staff „Odys”, w którym autor nawiązuje do mitologicznego motywu wędrowki z utworu Homera. Dzieje się tak dlatego, bo mity są powszechnie znane, dzięki czemu łatwiej jest na ich podstawie wytłumaczyć swoje przemyślenia. Staff w swoim dziele mówi, że wędrowka Odysa mimo tego, że była ciężka i długa, to jedynie dzięki swojej wytrwałości dotarł do celu. Zachęca nas, by pójść w jego ślady i podejmować podobne wyzwania. (p. 552)

Jednak wiele tekstów literackich **nie zostało** dobranych w sposób właściwy, trafny i adekwatny do omawianego problemu zawartego w temacie. Dotyczy to w szczególności:

- prac nie na temat/brak bezpośredniego nawiązania do tekstów źródłowych:

Większość z tych utworów jeśli nie powiedzieć, że wszystkie, niosą ze sobą jakiś morał. „Jabłko niezgody” pokazało nam jak okropna może być zazdrość, „Balladyna”, że egoizm i pragnienie władzy i bogactwa może prowadzić do tragicznych skutków, a „Alicja z Zielonego Wzgórza” udowodniła nam, że wygląd nie jest najważniejszy. (p. 690)

Jedna z polskich grup hip-hopowych stworzyła piosenkę ze słów Adama Mickiewicza „Reduta Ordon”. Grupa wcześniej stworzyła wiele piosenek, w których były bluźnierstwa. Żyją łamiąc prawo. Także dzieje się tak z bajkami dla dzieci. „Muminki niegdyś kultowa bajka teraz pozbawiona języka, który nadawał jej popularność. Również dzieło Szekspira zostało skrzywdzone przez los. Współcześnie wystawiane na deskach teatru, które jest z góry skazane na nie powodzenie. Z jakiego powodu? Już wam odpowiadam. Niekompetentni aktorzy, którzy zapominają tekstu lub skoloryzowanie najważniejszych faktów w dziele. (p. 458)

- przywoływanie szczegółów nieadekwatnych do tematu

Wskażę wam przykład z literatury, np. gdy Ania z Zielonego Wzgóza przygotowała się na wyjście ze swoją przyjaciółką, gdy upadła jej broszka ciotki i gdy okazało się że nie ma tam ciotki brożki Ania była zmartwiona. Chwaliła się tą brożką swojej przyjaciółce. (p. 812)

- streszczania tekstów

Například prosta baśń o „czerwonym Kapturku” opowiada o prostej dziewczynie która szła pieszo przez las z koszykiem jedzenia dla chorej babci. W lesie spotkał ją wilk i pokazał jej skrót w tym czasie udał się do babci i tak dalej. Na podstawie tej baśni powstało wiele różnych bajek. (p. 699)

- Nadinterpretowanie/nieuzasadnione wnioskowanie

Po drugie, twórcy książek w swoich dziełach chętnie odwołują się do starych baśni takich jak na przykład Czerwony Kapturek czy baśń o Śpiącej Królownie. Odwołują się do nich, ponieważ chcą zaciekawić czytelników oraz pobudzić ich wyobraźnię. Piszą oni na przykład coś w stylu „śpi jak Śpiąca Królowna” lub „idzie lasem jak Czerwony Kapturek”. 611

Trzecim argumentem jest to, że legendy urozmaicają historie np. w książce „Szatan z siódmej klasy” była legenda o ukrytym skarbie. (p. 374)

Choć wskazanych tekstów literackich było stosunkowo dużo, ich funkcjonalne wykorzystanie okazało się dla 2/3 populacji zadaniem trudnym. Być może z powodu wymagającego tematu rozprawki gimnazjaliści przywoływali znane sobie teksty bez refleksji na temat ich przydatności argumentacyjnej. Biorąc pod uwagę fakt, iż nawet przy tak słabej argumentacji otrzymywali co najmniej 1 p. za treść oraz kilka innych punktów z pozostałych kryteriów, można wysnuć wniosek o przyjętej strategii radzenia sobie w sytuacjach egzaminacyjnych, polegającej na przywoływaniu jakichkolwiek tekstów.

5. Wnioski i rekomendacje

Przedstawione powyżej wyniki badania pozwalają na sformułowanie kilku wniosków dotyczących mocnych i słabych punktów dydaktyki polonistycznej na trzecim etapie edukacji. Należy pamiętać, że wyniki te nie mogą być uważane za jedyne źródło informacji na temat poziomu kompetencji uczniów z języka polskiego. Wnioski mogą służyć jednak praktyce dydaktycznej, gdyż wskazują one, które umiejętności są kształcone w sposób zadowalający, a które słabiej.

Uczniowie osiągają dobre rezultaty w zakresie umiejętności związanych z odbiorem wypowiedzi, zarówno dyskursywnych, jak i literackich. Dotyczy to głównie wyszukiwania informacji zawartych w tekście oraz zrozumienia intencji wypowiedzi. Łatwe okazało się zadanie, w którym uczniowie mieli określić funkcję cytatów w tekście. Jednak uczniowie w niezadowalającym stopniu radzą sobie z zadaniami wymagającymi posługiwania się bardziej skomplikowanymi umiejętnościami analitycznymi (np. odszukiwaniem w tekście tropów stylistycznych i omówieniem ich roli lub wskazaniem użytych środków językowych).

Badanie wskazało słabsze strony dydaktyki nauczania języka polskiego i literatury w gimnazjum. Obejmują one trzy główne dziedziny umiejętności.

1. Uczniowie mają problemy z opanowaniem zagadnień językowych. Najsłabiej wypadły zadania, w których mieli się wykazać świadomością językową (która ma szerszy zakres niż sama wiedza gramatyczna), zwłaszcza podjąć refleksję nad funkcją wykorzystywanych w tekście form językowych. Szczególnie źle wyglądają praktyczne umiejętności uczniów w tym zakresie, na co wskazują budzące duży niepokój wyniki oceny rozprawki: ponad 88% uczniów nie potrafi zachować poprawności językowej, 79% źle sobie radzi z interpunkcją, a 50% popełnia błędy ortograficzne. Natomiast dobrze jest opanowana umiejętność użycia odpowiedniego stylu wypowiedzi (opanoła ją niemal 80% uczniów).

2. Formułowanie wypowiedzi argumentacyjnej okazało się słabą stroną gimnazjalistów. Uczniowie mieli duże kłopoty z napisaniem rozprawki. Oprócz wspomnianych wyżej problemów językowych kłopoty sprawiały im: umiejętność postawienia tezy, dobór i właściwe użycie argumentów, wykorzystanie posiadanej wiedzy. W rezultacie oceny za treść rozprawki były bardzo słabe (wysoką punktację zyskało mniej niż 17% piszących, w tym najwyższą tylko 3%). Uczniowie potrafią natomiast dokonywać właściwej segmentacji tekstu (sprawność opanowana w ponad 70%).

3. Dla uczniów dużym problemem jest samodzielne radzenie sobie z tekstami kultury. Badanie pokazało, że choć kultura popularna jest dla uczniów naturalnym środowiskiem kulturowym, to nie potrafią oni wykorzystać swoich kompetencji w tej dziedzinie. Wielu z nich nie potrafi połączyć swojej znajomości kultury popularnej z umiejętnościami opanowywanymi podczas lekcji języka polskiego. Najprawdopodobniej świadczy to o tym, że niektórzy nauczyciele (ignorując odpowiednie zapisy z Podstawy Programowej) pomijają zagadnienia związane z kulturą popularną, a zwłaszcza podczas lekcji nie poddają analizie związanych z nią tekstów. O swoistej lęklivosti uczniów i próbie odpowiedzi na hipotetyczne (wyobrażone) oczekiwania egzaminatorów świadczy to, że wielu z nich jako przykłady nawiązań literackich do tradycyjnych mitów, legend i baśni wskazywało lektury szkolne, zresztą niejednokrotnie pochodzące z odległych epok, co było niezgodne z tematem.

Diagnoza ma przede wszystkim służyć nauczycielom w dokonywaniu ewentualnych korekt w ich pracy dydaktycznej. Warto zatem zarekomendować kierunki tych korekt:

Więcej uwagi należy poświęcić kształceniu językowemu. Zwłaszcza w aspekcie praktycznym. Uczniowie powinni ćwiczyć umiejętności językowe niezbędne w skutecznym porozumiewaniu się i formułowaniu myśli. Ważne jest, by kształcić umiejętność funkcjonalizacji wiedzy językowej. Podczas analizy tekstu literackiego i nieliterackiego trzeba zwracać uwagę na to, że wykorzystane w nim formy językowe wpływają na to, jak go rozumiemy. Zarazem świadome wykorzystywanie wiedzy o języku przy tworzeniu przez ucznia własnego tekstu pozwoli mu jasno wyrazić myśli.

Intensywne ćwiczenia w tworzeniu wypowiedzi argumentacyjnej, zarówno ustnej, jak pisemnej, powinny wypełniać dużą część czasu podczas lekcji języka polskiego. Umiejętności formułowania tezy i jej argumentowania można uczyć, gdy interpretuje się tekst kultury czy otwiera się klasową dyskusję. Forma pisemna, jaką jest rozprawka, domaga się jednak opanowania dodatkowych, specyficznych dla niej sprawności. Trzeba podkreślić, że jest to kluczowa umiejętność, uczeń w życiu dorosłym w bardzo wielu sytuacjach będzie musiał przedstawiać argumentację na piśmie.

Uczniowie dobrze sobie radzą z rozumieniem tekstów nieliterackich oraz literackich na podstawowym poziomie nieskomplikowanych znaczeń. Mają jednak dwojakiego kłopoty ze swobodną lekturą. Po pierwsze, bardzo nieśmiało podejmują samodzielną refleksję interpretacyjną nad poznanym tekstem. Po drugie, ściśle oddzielają obieg znanej im dobrze kultury popularnej od kultury wysokiej, którą poznają w szkole. Zadaniem dla nauczycieli jest kształcenie umiejętności twórczej interpretacji, a zarazem wskazywanie, że ta umiejętność odnosi się do wszelkich tekstów kultury, które powinny być odbierane świadomie i poddawane krytycznej refleksji.